

הַדָּשׁ ADAR הַחֹדֶשׁ
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

STUDENTI JEŠIVY V MUKAČEVU, 1936.
(K textu na stranách 14 a 15. Foto Roman Vishniac.)

TRYZNA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

Tereziánská iniciativa zve všechny na vzpomínkovou tryznu, která se uskuteční v neděli **8. března 2015 v 10 hodin v Pinkasově synagoze**. Toto datum je tragicky zapsáno do paměti českých Židů jako den, kdy byl v roce 1944 vyvražděn rodinný tábor v Osvětimi-Březince. Federace židovských obcí v ČR i Židovská obec v Praze se obrací na všechny, kterým utrpení předků není lhostejné, s prosbou o účast. ef

25 LET DIPLOMATICKÝCH VZTAHŮ MEZI ČSR A IZRAELEM

V roce 2015 si připomínáme 25. výročí znovuoobnovení diplomatických vztahů mezi Československem a Izraelem, které umožnilo otevřít novou kapitolu ve spolupráci mezi oběma zeměmi založené na úzkém přátelství, silném partnerství a strategickém spojenectví.

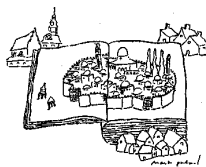
Hlavním iniciátorem nového přístupu Československa po pádu železné opony k Izraeli byl Václav Havel. Na začátku února 1990 se setkal s tehdejším izraelským vicepremiérem Š. Peresem, aby společně připravili cestu pro historickou dohodu, která byla podepsána v Praze 9. února 1990 Jiřím Dienstbierem a Mošem Arensem. V dubnu 1990 navštívil Václav Havel jako první představitel země bývalého sovětského bloku Izrael.

Díky dobré vůli na obou stranách bylo možné navázat na tradici dobrých vztahů z dřívějších. V Izraeli je stále v dobré paměti návštěva prezidenta T. G. Masaryka v Palestině v roce 1927 nebo vojenská pomoc nově vzniklému židovskému státu ze strany Československa v roce 1948. I po rozdělení Československa v roce 1993 poskytuje Česká republika Izraeli politickou podporu a má pochopení pro problémy, které je židovský stát vzhledem k neustálému ohrožení nucen řešit.

Vzpomínkové akce v roce 2015

Dne 9. 2. 2015 uspořádaly Velvyslanectví České republiky, Velvyslanectví Slovenské republiky a České centrum v Tel Avivu slavnostní večer. Nejdůležitější izraelský představitel, kteří se aktivně podíleli na znovuoobnovení diplomatických vztahů, se zúčastnili panelové diskuse (ministr zahraničních věcí Moše Arens, první izraelský velvyslanec v Praze Joel Šer, prof. Šlomo Avineri a předseda svazu československých krajanů Nathan Steiner). Akce byla spojena

AKTUALITY

Václav Havel u Zdi nářků. Foto Karel Cudlín.

s promítáním nejnovějšího dokumentu Andrey Sedláčkové *Život podle Václava Havla*. Téhož dne bylo publikováno společné tiskové prohlášení ministerstev zahraničních věcí ČR, SR a Izraele. Tímto slavnostním večerem začal vzpomínkový rok 2015. Velvyslanectví České republiky a České centrum v Tel Avivu připomene 25. výročí znovuoobnovení diplomatických vztahů následovně: Dne 9. 2. 2015 byla zahájena výstava fotografií Václava Havla objektivem Karla Cudlína, instalovaných po obvodu pozemku Velvyslanectví ČR.

Skoro v každém velkém městě v Izraeli je ulice pojmenovaná po T. G. Masarykovi, ale jméno Václava Havla nenese dosud žádná. Prvním městem, kde se tak stane, bude v nejbližší době Jeruzalém. Také Tel Aviv a Haifa mají v úmyslu nazvat některou ze svých ulic po této světoznámé osobnosti.

V průběhu roku 2015 dojde také v areálu kampusu Hebrejské univerzity k odhalení Havlovy lavičky podle návrhu arch. Bořka Šípka. Na podzimním divadelním festivalu v Akře bude dále prezentace jedné z Havlových her a na téma Havel se připravuje rovněž řada filmových projekcí. Osobnost Václava Havla zhodnotí konference, věnovaná především jeho vztahu k Izraeli.

(Text vychází z webových stránek českého velvyslanectví v Tel Avivu.)

OBNOVA SYNAGOGY V BRNĚ

Synagoga na ulici Skořepka je dnes jedinou fungující synagogou na území Moravy a Slezska. Byla postavená podle projektu arch. Otty Eislera stavební firmou bratří Eislerů. V roce 1936 byla předána k užívání židovskému náboženskému spolku Agudas Achim. Jde o unikátní stavbu ve funkcionalistickém stylu, který je pro předválečné Brno charakteristický.

Během holokaustu byla synagoga používána jako skladiště. Mobiliář byl odvezen a zničen. Po válce byl svatostánek opět vysvěcen a od té doby slouží svému účelu.

Židovská obec Brno, která je vlastníkem a provozovatelem synagogy, dlouhodobě usiluje o kompletní rekonstrukci chátrajícího objektu a navrácení exteriéru i interiéru do původního stavu.

Přibližně polovina tohoto záměru již byla v rámci Regionálního operačního programu Jihovýchod realizovaná nákladem 5 milionů korun. V letošním roce zahájený projekt spolufinancovaný z EHP a Norských fondů navazuje na stavební rekonstrukci. Jeho cílem je obnova interiéru synagogy. Cílem projektu je renovace dřevěných podlah, výroba replik původních lavic a kovových lustrů, pořízení nové Sefer Tóry a zhotovení synagogálních textilií podle výtvarného návrhu Marka Podwala.

Projekt obnovy interiéru, který si vyžádá investici ve výši přibližně pěti milionů korun, bude ukončen v dubnu roku 2016. pš

OBSAH

- Banderovci proti Banderovcům 3**
Sidra pro tento měsíc 4–5
Jsem Polák, Žid i Američan
 rozhovor se spisovatelem
H. Grynbergem 6–7
Martin Hybler:
Vladimír Jankélévitch 8–9
Karel Poláček:
Tři dopisy Doře Vaňákové 10–11
Videňská knihovna slaví 200 let 12–13
František Gellner – Dílo 13
Chasidský rebe ve filmu 14–15
O Gertrud Lutz-Fanhauserové 16–17
Památce Josefa Růžičky 17
Dvakrát Philip Roth 18–19
Happy End v Rokoku 19
Jak Dánsko brání své občany 20
Izrael: Volby pod dojmem Íránu 21
Gorilí táta ...a další události 22
Kalendárium 23
Gershwin & Mahler 23
Zprávy z kultury, z obcí
a ze světa 24–28

Rusko-ukrajinský konflikt silně rezonuje též v českém veřejném mínění a jak to tak u vyhrocených sporů bývá, už dlouho má černobílou podobu i na mediální frontě této války. Komplikované dějiny východní Evropy však žádným jednoduchým výkladům nepřejí.

Již před únorovým převratem se u nás stal předmětem a nástrojem komunistické propagandy boj s takzvanými banderovci. V roce 1951 vznikl film *Akce B*, o němž časopis *Filmový přehled* počátkem roku 1952 napsal: „Po válce chtěli západní imperialisté dostat banderovské tlupy, složené z bývalých esesáků, do západního Německa, aby tam spolu s ostatními válečnými

zločinci sloužily jako jádro budoucí fašistické armády, určené k přepadení Sovětského svazu a lidově demokratických států.“ Tón i jazyk propagandy se evidentně v zásadě nemění: slova o ukrajinské vládě jakožto klíce banderovských fašistů, jež chce s pomocí „západních imperialistů“ ovládnout Ukrajinu, aby ji imperialisté mohli lépe vysávat, představuje jeden z leitmotivů současné ruské agitace.

Avšak, nehledě na četné propagandistické nesmysly, Stepan Bandera a ukrajinské nacionalistické hnutí skutečně představují fenomén mírně řečeno problematický či, jak se též nyní říká, kontroverzní.

UKRAJINŠTÍ NACIONALISTÉ

Organizace ukrajinských nacionalistů vznikla v roce 1929 a dala by se přirovnat k obdobným formacím nacionalistů irských či baskických, zejména kvůli teroristickým metodám boje. Zpočátku vedla válku proti polskému státu, neboť ten zahrnoval i území s ukrajinským osídlením. Po útoku Německa na Sovětský svaz se ukrajiniští nacionalisté přidali k nacistům: doufali, že si tak vyslouží svůj vlastní stát pod německou kuratelou. Ke komunismu sympatie neměli, už jen kvůli hladomoru, který nechal Stalin na Ukrajině ve 30. letech uměle vyvolat a jemuž podlehl několik milionů lidí. A proti Židům je poháněl mnohdy až zuřivý antisemitismus, u téměř všech národů střední a východní Evropy rozšířený jako nějaká epidemie cholery.

Nacisté ale nehdrali tolerovat ani loutkový ukrajinský stát, pro ně patřilo veškeré východoevropské obyvatelstvo

mezi podlídi, určené k vyhlazení. Stepana Banderu proto zatkl a poslali do koncentračního tábora Sachsenhausen, jeho dva bratři zahynuli v Osvětimi. Ukrajinská povstalecká armáda (UPA), jež se zrodila z nacionalistického hnutí, poté vedla šílený a krvavý boj proti všem. Proti Němcům, proti Rudé armádě a sovětským partyzánům, proti Polákům, reprezentovaným Zemskou armádou, která

BANDEROVCI PROTI BANDEROVCŮM

mimochodem nepředstavovala jen protinacistický, ale rovněž protisovětský odboj.

A UPA vedla válku též proti civilnímu obyvatelstvu, židovskému, polskému a vlastně i ukrajinskému, pokud ji odmítlo jednoznačně podporovat. Bilance tohoto, často vzájemného, vraždění je strašlivá: jen Poláků zahynulo rukama příslušníků UPA minimálně několik desítek tisíc. Některé jednotky UPA dokázaly operovat ještě pár let po válce, společně na brzké vypuknutí třetího světového konfliktu – jejich členové vystupovali jako bojovníci s komunismem. Stepana Banderu zavraždil v říjnu 1959 v Mnichově sovětský agent.

Poměrně úzký okruh dnešních Banderových příznivců lze jistě označit za fašisty, avšak masová popularita bojovníků UPA v současné ukrajinské společnosti, typická zejména pro západní Ukrajinu, nevytvěrá z touhy po etnických čistkách. Tradice jednotek UPA je totiž opravdu velmi pestrá a komplikovaná.

Ukrajinci dnes vyzdvihují zejména jejich boj proti sovětské (tedy, v ukrajinských očích, de facto ruské) moci a partyzány z UPA, z nichž někteří dokázali na území sovětské Ukrajiny klást ozbrojený odpor hluboko do 50. let, si idealizují a romantizují.

SKUTEČNOST A MÝTUS

Bandera je tak pro mnohé Ukrajince spíše někým na způsob Jánošíka – což byl v podstatě obyčejný lupič, později zidealizovaný jako národní hrdina se silným sociálním cítěním. Tak už to s odkazem historických postav chodí, ale právě proto je vždy nutné se ptát, co

z konkrétní historické postavy učinila následná mytologizace.

Ukrajinci postrádají silnou historickou tradici vlastní státnosti a skoro po celé své dějiny žili roztrženi mezi několika cizích státních útvarů. Dnešní popularitě odkazu UPA se tedy nelze moc divit, vždyť vlastně jde, jazykem současných filmových recenzí vyjádřeno, o nejvíce akční novodobou tradici zápasu za ukrajinskou samostatnost.

K oživení banderovského kultu v uplynulém čtvrtstoletí notně přispěla i hmotná bída a beznaděj, jež nejen na západní Ukrajině od rozpadu Sovětského svazu převládaly. A v posledním roce pak pochopitelně i ruská agresivní politika.

SITUACE SE ZHORŠUJE

Bohužel, poměry se budou i v tomto ohledu spíše vyostřovat. Současná ruská agresivita může banderovský kult jen umocnit, vyvolat v život všechny jeho zlé duchy. Ostatně, takový dobrovolnický batalion Azov, jednotka klíčová pro udržení přístavu Mariupol, sice formálně spadá pod ukrajinské ministerstvo vnitra, avšak v podstatě jde o neonacistickou milici. Ve znaku má vlčí hák (Wolfsangel), symboliku užívanou některými divizemi Zbraní SS (Waffen-SS), a její velitel a poslanec ukrajinského parlamentu Andrij Bileckij je zároveň vůdcem krajně pravicové strany Sociálně-národní shromáždění. V roce 2010 vymezil ukrajinskému národu historické poslání stát v čele národů bílé rasy ve finální křížové výpravě proti Semity vedenému „podlidství“.

Oficiální ukrajiniští představitelé v konfrontaci s těmito fakty zpravidla tvrdí, že každý, kdo bojuje za svobodu Ukrajiny, je hrdina bez ohledu na své politické přesvědčení. Naneštěstí, vzhledem ke katastrofální bojeschopnosti pravidelné ukrajinské armády, musí vláda v Kyjevě na podobné jednotky často spoléhat. Vladimír Putin na ně spoléhá od začátku, neboť mezi tzv. proruskými separatisty, jak výstižně poznamenal v *Reflexu* J. X. Doležal, „bojuje veškerá paramilitantní verbež z celého bývalého Sovětského svazu“. Lze tak uzavřít, že situace na Ukrajině se zhoršuje ve všech směrech.

JOSEF MLEJNEK JR.

KI TISA (2M 30,11–34,35)**Jak selhávají vůdci**

Vůdci mohou selhat ze dvou důvodů. Bud za to mohou vnější okolnosti – nevhodný čas, špatné podmínky, absence kohokoli, s kým by bylo možné vyjednávat. Když se britského premiéra Harolda Macmillana zeptal novinář, co bylo ve vládě nejtěžší, odpověděl: „Události, chlapče, události.“ Machiavelli tomu říkal štěstěna, fortuna, která je vrtkavá a může zvítězit i nad nejsilnějšími. Někdy se člověk snaží sebevíc, a přesto prohraje. Takový je život.

Nebo jsou na vině okolnosti vnitřní. Vůdci chybí odvaha vládnout. Občas musí odporovat davu, musí říct „ne“, když všichni křičí „ano“. Davy mají vlastní vůli a energii, a když se jim postavíte, může vás to stát kariéru a někdy i život. Proto potřebuje vůdce hlavně odvahu, pokud ji nemá, vede to k hrozným morálním selháním.

Klasickým příkladem je král Šaul, který nedokázal ve válce proti Amalekovcům splnit Samuelovy příkazy. Ty zněly, aby Šaul nikoho a nic nešetřil: „Nešetřij je; pobij muže i ženy, děti i nemluvnata, skot i brav, velbloudy i osly.“ Po boji se – z vyprávění Samuela – dozvídáme, co se stalo, že Šaul ušetřil ovce i dobytek a nezabil ani vůdce Amalekovců, krále Agaga. „Lid pak vzal z kořisti nejlepší brav a skot propadlý klatbě, aby je v Gilgalu obětovali Hospodinu, tvému Bohu,“ vysvětlil Samuelovi

Šaul se vymlouvá. Chybu neudělal on – byli to „jeho lidé“. Navíc měl on i oni ty nejlepší úmysly. Ovce a skot zachránili kvůli oběti, krále Agaga zajali a přivedli. Samuela tím nedoal. Opáčí: „Protože odmítl slovo Hospodina, on tě odmítl za krále!“ Jen jednou Šaul přizná: „Zhřešil jsem!“, ale to už bylo pozdě a jeho vůdcovská dráha skončila.

Existuje řada vůdců, kteří nevedou, ale následují, co jim lidé řeknou. Takové přirovnával rabi Jisrael Salanter k psovi, kterého vezme pán na procházku. Pejssek běží napřed, ale stále se ohlíží, jestli jde tam, kam s měruje pán. Snad si myslí, že vede, ale přitom následuje.

Takový byl při doslovném čtení textu i osud Aharona v naší sidře. Mojžíš odešel na horu Sinaj, byl už pryč čtyřicet dní a lidé se začínali bát. Co když zemřel? Bez Mojžíše se cítili ztraceni, byl jejich spojnice s Bohem. Co se stalo pak, popisuje Tóra takto: „Lid však viděl, že Moše otálí sestoupit z hory, a shromáždil se kolem Aharona, a řekli mu: Vstaň a udělej

SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

Kresba Mark Podwal.

nám boha, který by nás vedl, protože Moše, ten muž, jenž nás vyvedl ze země Micrajim – nevíme, co se mu stalo! A Aharon jim řekl: Odložte zlaté náušnice, které jsou v uších vašich žen, vašich synů a vašich dcer, a přineste mi je. Všichni ti lidé tedy odložili zlaté náušnice, které měli v uších, a přinesli je Aharonovi. Vzal to z jejich ruky, s lítostí to svázal a zdělal z toho ulitého býčka a oni řekli: To je tvůj bůh, Jisraeli, jenž tě vyvedl ze země Micrajim!“ (2M 32,1–4)

Hospodin se rozzlobil, Mojžíš ho posíl, aby jeho lid ušetřil. Pak sestoupil z hory, spatřil, co se stalo, roztrhl desky Zákona, které nesl shůry, spálil modlu, rozemlel ji na prach, smíchal ji s vodou a donutil Izraelity, aby ji vypili. Pak se zeptal svého bratra Aharona, proč to udělal. „Aharon však řekl: Řekli mi, (...) udělej nám boha, který by nás vedl! A já jim řekl: Kdo má zlato, odložte je a dejte mně, a když jsem to hodil do ohně, vyšel tenhle býček.“ (2M 32,22–24) Aharon svaloval vinu na lidi, to oni vznesli hříšný požadavek. Odmítl odpovědnost za to, že

vytvořil zlatého býčka, prostě se to stalo. Vidíme totéž popření odpovědnosti jako v příběhu Adama a Evy. Stalo se, já jsem to nebyl, já jsem obět, nikoli pachatel.

Zvláštní je, že Aharon nebyl ihned potrestán. Podle Tóry ho Hospodin odsoudil ještě za další hřích o mnoho let později, když se s Mojžíšem zlobil na lid, jenž si stěžoval na nedostatek vody: „Aharon bude sebrán k svému lidu, protože za to, že jste se vzepřeli mému výroku u Vody sváru, nepřijde do země, kterou jsem dal synům Jisraele.“ (4M 20,24)

Ale teprve mnohem později, až na sklonku života, řekl Mojžíš Izraelitům to, co jim dosud zamlčel: jak mocně se Hospodin hněval poté, co lid vytvořil zlatého býčka: „Protože jsem byl vyděšen tím hněvem a planoucím vztekem, s nímž se na vás Hospodin rozhněval, že vás vyhladí, ale Hospodin mne vyslyšel i tentokrát. Hospodin se velice rozlítil i na Aharona, že jej vyhladí, a tak jsem v tu dobu úpěl také za Aharona.“ (5M 9,19–20) Aharona tedy tenkrát zachránila jen Mojžíšova modlitba.

Je snadné kritizovat vůdce, kteří selhali tváří v tvář davu. Jenže když se dav vymkne kontrole, elegantní řešení neexistuje. Mojžíš po hříchu se zlatým býčkem jen těžko zjednával nápravu. Učinil to nanejvýš dramatickým způsobem: rozbil desky a rozemlel modlu na prach. Pak požádal o pomoc a získal ji od levitů, kteří mu byli nakloněni – potrestali dav, toho dne zabili tři tisíce lidí. Dějiny vnímají Mojžíše jako hrdinu, ale jeho současníci v něm možná viděli brutálního autokrata.

Tradice vnímá Aharona laskavě: zobrazuje jej jako mírotvorce. Snad také proto byl ustanoven veleknězem. Kněžství spočívá v následování příkazů, jeho náplní není zaujímat stanoviska nebo ovládat davy. Skutečnost, že Aharon nebyl vůdce stejného ražení jako Mojžíš, neznamená, že byl neschopný, prostě byl stvořen pro jinou roli.

Působit jako velitel a postavit se davu lidí není vůbec jednoduché. Na veškerý judaismus lze pohlížet také jako na cvičení v individuální a kolektivní odpovědnosti. Židé nebývají – nebo by neměli být – součástí davu. Když se tak stane, je zapotřebí, aby jim nějaký Mojžíš napravil hlavu a zjednal pořádek. Ale poté je zapotřebí Aharona, aby zachoval mír.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová. Starozákonní citáty jsou převzaty z překladu rabína E. Sidona.)

ŠUŠAN PURIM V PRAZE

Každý jistě zná příběh o Hamanovi, který žil ve městě Šušan a rozhodl se zahubit všechny Židy v celém perském království. Se souhlasem krále Ahašveroše vyhlásil, že 13. dne měsíce adaru mají lidé povstat a Židy povraždit. Nakonec se jeho úklady díky moudré Ester a jejímu strýci Mordechaji podařilo odvrátit. Haman byl oběšen a Židé se díky královskému ediktu mohli bránit.

Boje vypukly v celém perském království. Následující den (13. adaru) už se mohli Židé v Persii radovat, že nebezpečí přežili. V samotném hlavním městě Šušan se však bojovalo ještě během následujícího 14. adaru a místní Židé se mohli těšit z vítězství až 15. adaru. Proto se podle ustanovení Ester a Mordechaje Purim po celém světě slaví 14. adaru, ale ti, kdo žijí ve městech s hradbami (jako byl Šušan), svátek oslavují až o den později, 15. adaru, kdy boje definitivně skončily. Za města s hradbami se pokládají ta, která byla opevněna kolem roku 1300 před občanským letopočtem za časů Jošuy bin Nuna, v době, kdy byl dobyt Kanaán. Jeruzalém proto Purim slaví až 15. adaru.

V řadě starobylých měst se Purim oslavoval jak 14. (Purim), tak 15. dne (Šušan Purim), neboť se nevědělo, do které kategorie vlastně patří. A jak to bylo v Praze?

Dva významní pražští rabíni se touto záležitostí podrobně zabývali. Rabi Elazar Fleckeles (1754–1826) v díle *Tešuva me-ahava* konstatuje, že pražští Židé čtou megilu Ester v obou dnech, nicméně druhý den, na Šušan Purim, se před čtením nepronáší požehnání. Tento zvyk kritizoval již dříve rabi Mordechaj Jaffe (1530 až 1612) a tvrdil, že Praha nemůže prokázat, že má tak starou historii, sahající až do roku 1300 před letopočtem. Rabi Fleckeles jeho námitku odbyl se slovy: „Pokud vím, rabi Jaffe byl pražským rabínem pouhé dva roky,“ a dodal, že v jeho rodině se Purim slavil vždy v oba dny.

Takže každý, kdo pochází z některé ze starých pražských židovských rodin, může klidně slavit (a popíjet) dvakrát. Nám ostatním, kteří nemáme to štěstí a z Prahy nejsme, musí stačit jen den jeden.

Ostatně – jediné město, kde se slaví pouze Šušan Purim, je Jeruzalém. Samotný Šušan už dávno leží v troskách...

Přeji vám veselý Purim!

BRYAN WOOD,
kantor Staronové synagoga

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – březen 2015

Staronová synagoga

	4. 3.	středa	předvečer Purim – Megilat Ester	18.00 hodin
	5. 3.	čtvrtek	PURIM	
	6. 3.	pátek	ŠUŠAN PURIM večerní bohoslužba	17.33 hodin
	7. 3.	sobota	ŠABAT HAFSAKA ŠENIJA KI TISA 2M 30,11–34,35 hf: 1Kr 18,1–39 mincha	17.10 hodin
			konec šabatu	18.42 hodin
	13. 3.	pátek	večerní bohoslužba	17.44 hodin
	14. 3.	sobota	ŠABAT PARA VAJAKHEL–PEKUDEJ 2M 35,1–40,38 mf: 4M 19,1–22 hf: Ez 36,16–38 mincha	17.20 hodin
			konec šabatu	18.53 hodin
	20. 3.	pátek	večerní bohoslužba	17.56 hodin
	21. 3.	sobota	ŠABAT HACHODEŠ – ROŠ CHODEŠ NISAN VAJIKRA 3M 1,1–5,26; 4M 28,9–15 mf: 2M 12,1–20 hf: Ez 45,16–46,18 mincha	17.35 hodin
			konec šabatu	19.05 hodin
	27. 3.	pátek	večerní bohoslužba	18.07 hodin
	28. 3.	sobota	ŠABAT HAGADOL CAV 3M 6,1–8,36 hf: Mal 3,4–24; v Praze Jr 7,21–8,3; 9,22–23 mincha	17.45 hodin
			konec šabatu	19.16 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

V sobotu mincha (odpolední modlitba) od 13.30 hodin.

Čtení Megilat Ester 5. 3. v 8.15 a 11.30 hodin.

Čtení Megilat Ester pro ženy bude 5. 3. ve 14 hodin ve 3. patře.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.

*Páteční večerní bohoslužby zde budou 6. 3. v 17.30 hodin
a 20. 3. v 17.50 hodin.*

Vyjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

*Ve čtvrtek 5. března proběhne v Bejt Simcha purimová oslava,
od 18 hodin kantilace a poté purimové veselí, host rabín Joel Oseran.*

Pro děti bude připraven speciální purimový program.

*V pátek 6. března od 18 hodin proběhne kabalat šabat
s rabínem Joelem Oseranem.*

JSEM POLÁK, ŽID I AMERIČAN

Rozhovor se spisovatelem Henrykem Grynbergem

Henryk Grynberg. Foto archiv.

Polský prozaik, básník, dramatik a esejista **HENRYK GRYNBERG** (nar. 1936 ve Varšavě) se ve svém díle zabývá především tematikou holokaustu a osudem polských Židů. Válku přežil spolu se svou matkou v úkrytu a díky falešným dokladům; otec zabil polský vesničan, jeho bratra a ostatní členy početné rodiny nacisté.

Po válce vystudoval žurnalistiku, v roce 1967 emigroval do USA. Tam vystudoval ruskou literaturu a dvacet let pracoval pro US Information Agency a v rozhlasovém vysílání Hlasu Ameriky. Z téměř dvacítky jeho prozaických knih, psaných v polštině a překládaných do angličtiny, francouzštiny, němčiny, hebrejštiny a dalších jazyků, byly čtyři nominovány na prestižní polskou literární cenu Niké (Drohobyč, Drohobyč; Memorbuch; Polsko-židovský monolog a Uprchlíci). Do rodné země se Grynberg vrátil až roku 1992, aby natočil filmový dokument o okolnostech smrti svého otce Abrahama, nazvaný Místo narození. V češtině zatím od tohoto autora vyšly autobiografické prózy Židovská válka a Vítězství. Nyní vydává nakladatelství Sefer výbor z jeho próz a esejů nazvaný Domov. Rozhovor, vedený e-mailem, přeložila z polštiny Olga Hostovská. (O autorovi a knize Domov informuje také text na str. 9.)

V mládí jste se jako herec podílel na práci Státního židovského divadla ve Varšavě. Jak vzpomínáte na jeho činnost a jeho herce, režiséry i publikum? Do jaké míry bylo nezávislé a jak podléhalo dozoru komunistického státu?

Osm let strávených ve varšavském Státním židovském divadle považuji za nejlepší ve svém životě. To divadlo pro mne představovalo oázu židovské kultury, po níž jsem instinktivně toužil, oázu na poušti, kde jak jsem dospíval, jsem se cítil čím dál opuštěnější. Hráli jsme hlavně židovskou klasiku, na níž jsem se učil být Židem. Herci – téměř všichni o generaci starší – byli živoucími pozůstatky židovské minulosti. Případal jsem si jako ve stroji času, který mi umožnil se tam vrátit. A jako kdysi Franze Kafku, i mne uhranuli duchové zakletí v židovském divadle.

Nepochybně jsme představovali výstavní skříň autoritativního státu, který chtěl být považován za tolerantní, a naše ředitelka Ida Kamińska, která byla nejenom velkou herečkou, ale také schopnou „diplomatkou“, dokázala této situaci využít a zabezpečit nám nezbytné minimum autonomie. V každém případě léta, kdy jsem tam pracoval, představovala poměrně liberální období.

V próze Život studentský – život veselý, jež nyní vychází v češtině, jste zobrazil atmosféru Mezinárodního festivalu mládeže ve Varšavě roku 1955. Způsobil tento festival opravdu tak veliký „kulturní šok“?

Festival mládeže byl po období stalinismu naším prvním setkáním se Západem, a to v masovém měřítku, a představoval pro nás skutečně kulturní šok. Ti návštěvníci byli jiní. Byli hezčí než my, veselejší, pěkně oblečení a lépe vychovaní, a dokonce i jinak tančili. Uvědomili jsme si, jak jsme zaostalí, a chtěli jsme být jako oni. Kdo mohl, předstíral na veřejnosti, že je cizinec. Já jsem to dělal taky. Bylo to snadné, protože přece jen ve mně bylo něco exotického... Neuvědomovali jsme si, že ti cizinci byli převážně obdivovateli toho našeho zatraceného společensko-politického zřízení. Myslím, že festival mládeže v roce 1955 představoval šok pro obě strany, a důsledkem bylo, že jsme začali smýšlet víc prozápadně a oni míň provýchod-

ně. To asi promoskevští organizátoři a sponzoři festivalu nepředpokládali.

Po emigraci do USA jste začal studovat ruskou literaturu. Jak na tuhle dobu vzpomínáte – byl jste čerstvý emigrant s velice těžkou životní zkušeností, ocitl jste se v Los Angeles a studoval jste ruské klasiky.

Já jsem neemigroval, utekl jsem na konci roku 1967, protože jsem předvídával antisemitskou politickou kampaň, která naplno propukla v roce 1968 a vyhnala z Polska většinu Židů, kteří nestačili utéci předtím. Svou situaci v jižní Kalifornii, kam se o několik let dříve přistěhovala moje matka, jsem popsal v knize *Uchodźcy* (Uprchlíci, Varšava 2004). Je tam kapitola nazvaná „Slavisté a Slované“, v níž důležitou roli hraje profesor z Československa Aleksander Isačenko (původně Bělorus). Během dvou let na katedře slavistiky na UCLA, což byla vlastně rusistika, jsem se naučil víc než za čtyři roky na Varšavské univerzitě. Především díky profesorovi Isačenkovi. Byl jsem jeho asistentem a přemlouval mě, abych si udělal doktorát z ruské literatury. Z rodinných důvodů jsem studia ukončil s magisterským titulem, ale o Rusku toho vím víc než většina ostatních spisovatelů v Polsku i v USA, ačkoli jsem v Rusku nikdy nebyl (a nic mě tam netáhne). Popularita prezidenta Putina svědčí nejenom o něm, ale i o těch, kteří ho z vlastní svobodné vůle zvolili už potřetí valnou většinou hlasů. Isačenko nás varoval, že ruská literatura, hudba či balet, to není Rusko, ale vnější pozlátka (doslova *formýr*).

Kteří jsou vaši oblíbení ruští, polští a světoví autoři?

Z ruských klasiků mám nejraději Puškina, Lermontova, Gogola a Čechova. Z polských Kochanowského, Mickiewicze, Miłosze a Herberta. Ze světových Sofokla, Shakespeara, Šoloma Alejchema, Haška, Thomase Manna, Camuse, Dürrenmatta.

Do Ameriky odešla i vaše matka. Jaký byl její vztah k Polsku, k vlastní židovské identitě, k Izraeli a k Americe?

Moje matka byla dokonale bilingvní (ovládala polštinu a jidiš) a byla doma

v obou kulturách. Navenek byla Polka a díky tomu přežila holokaust, ale duši měla židovskou a byla na svůj původ hrdá. Z holokaustu si přinesla nedůvěru k sousedům. Udržovala dobré styky s Poláky – to byla její rodinná tradice –, ale hned po válce se snažila vystěhovat. Podařilo se jí to teprve v roce 1957 – do Izraele, a potom do USA. Jako snad všichni polští Židé po holokaustu nadšeně podporovala Izrael, i když se ukázalo, že život tam byl pro ni a pro mého nevlastního otce příliš těžký: ač oba už nebyli nejmladší, museli pracovat fyzicky, a co bylo horší, nikdo si jich nevážil – naopak, starousedlíci je kritizovali, že „nebojovali“, aniž chápali, že oni oba hrdinsky bojovali, a to mnohem déle než povstalci ve varšavském ghettu, a co víc, že zvítězili. Kromě toho oba chtěli za svými jedinými přeživšími příbuznými, kteří žili v Americe. Moje matka zůstala navždy věrná svému židovskému původu, a i když do mne vkládala větší naděje, měla radost, že hraji v židovském divadle. V Polsku toužila navštívit ještě jednou jediné místo: Krynici – krásné lázně, kde kdysi několikrát pobývala, v létě i v zimě. V Americe se cítila lépe než kdykoli předtím: nikde se k ní tak dobře nechovali jako k člověku, Židovce i ženě.

Dovedete si představit, že byste emigroval a žil v Izraeli?

Nejen že jsem na emigraci do Izraele pomýšlel, ale po rozvodu jsem vážně uvažoval, že se tam přestěhuju, protože jsem tam měl kamarády ze školy i další přátele, a dokonce jsem jednou o tom hovořil s izraelským *šalichem*, ale rodinná situace mi v tom zabránila.

Píšete výlučně polsky, hlavním tématem vašich knih je zkušenost polského Žida. Kdybyste měl psát o Americe – jaká témata by vás přitahovala?

Moje osobnost má tři rozměry: kulturně jsem převážně Polák (což mi Židé většinou neodpouštějí), duchovně a cítěním jsem Žid a Izraelita a k tomu výrazně kulturně aklimatizovaný Američan. Jsem také trojnásobně vykořeněný: jako Žid píšící polsky, jako polský spisovatel zabývající se

židovskou tematikou a jako spisovatel žijící v Americe a píšící polsky. Ale nijak si s tím nelámu hlavu, protože Žid má vždycky paradoxní život.

Zakládá se povídka *Raccoon* (která je též v novém českém výboru) na skutečné události?

Povídka *Raccoon* o mývalovi se opírá o skutečnou událost. Kdybych se stal americkým spisovatelem, mým převládajícím tématem by asi byla krásná americká fauna a flóra a stav jejího ohrožení. Ostatně zmiňuji se o tom dost často ve své knize *Pamiętnik* (Zápisník, Varšava 2011) a *Pamiętnik 2* (Varšava 2014), v níž vystupují hlavně srny a lišky v okolí mého bydliště na okraji Washingtonu.

S jakým ohlasem se v Polsku setkávají vaše knihy a dokument *Místo narození*?

Moje knížky jsou v Polsku přijímány dobře. Dostal jsem několik literárních cen, čtyřikrát mě nominovali na cenu Niké. Film *Místo narození* se často promítá v polské televizi.

Současně jsem předmětem nevybíravých útoků, což mi taky dělá radost, protože to znamená, že jsem se strefil do černého.

Píší kromě vás ještě jiní tak otevřeně o zločinech, které na Židech páchali Poláci? A je obecná vůle mluvit o tomto tíživém tématu?

Jsou spisovatelé, kteří o zvěrstvech, které páchali Poláci v době okupace, píší mnohem otevřeněji a ostřeji než já nebo třeba Jan Gross: například Ali-na Całaová, Barbara Engelkingová, August Grabski, Jan Grabowski (*Jugenjagd: Hon na Židy 1943–1945*, Varšava 2011) či Elżbieta Janická. Takže diskuse na toto téma je velice živá.

Na počátku 90. let jste krátce působil na Varšavské univerzitě. Jak jste se cítil mezi mladou polskou generací?

Na Varšavské univerzitě jsem vedl seminář tvůrčího psaní. Vztahy se studenty byly velice dobré. Mnohem horší byly se zaměstnanci děkanátu; ti mi rozhodně nakloněni nebyli. Studenty zaskočilo, když jsem jim citoval výrok profesora Isačenka, že Slované

představují skupinu jazykovou, nikoli rasovou nebo kulturní. Dvořákovy *Slovanské tance* jsou krásné, ale také tance neexistují, protože co mají společného tance české, polské, kozácké či srbské? Také se studenti divili, že Gogol není „otcem realismu“ – jak nás svého času učili na Varšavské univerzitě –, ale spíš modernismu 20. století. Nejvíce ale byli šokováni mou variantou na motto z *Medailonů* autorky Zofie Nałkowské (česky 1950, 1984): z jejího „Takový osud připravili lidé lidem“ na „Takový osud připravili lidé Židům“, a mojí argumentací (viz *Prawda nieartystyczna*, Neumělecká pravda, Varšava 1994), že holokaust byl zločinem spáchaným na Židech a nikoli na „lidstvu“, které se na tom zločinu podílelo, ale chce vypadat jako oběť. Poslední den semináře se na toto téma konala debata, kterou vedl vedoucí katedry prof. Andrzej Mencwel. Vypadalo to, že jsem je přesvědčil.

Jak byste komentoval výrok, že v současnosti jsou Židé bezpečnější na ulicích ve Varšavě než v Paříži?

Na jedné straně jsem rád, že ve Varšavě se Žid cítí bezpečněji než v Paříži, ale současně mě děsí, že v Paříži je nebezpečnější být Židem než ve Varšavě – i když i ve Varšavě je lepší nosit jarmulku na ulici a nepřipevňovat mezuzu na vnější rám dveří. Rozdíl je v tom, že v Polsku je antisemitismus výhradně domácího původu, kdežto v Paříži se jedná hlavně o import. V Polsku je to tradiční záležitost, kdežto ve Francii a jiných zemích západní Evropy jde převážně o „novinku“. V Polsku je to nepřítel hrozivý přežitek z minulosti, ale v západní Evropě se jedná o potenciálně vražednou zbraň, vytrvale dodávanou islámským fanatismem. Existují názory, že Izrael nemůže být současně státem demokratickým a židovským, ale Evropa, zvláště ta západní, má velice podobné dilema: jestliže neomezí demokracii, přestane být sama sebou a následně ztratí nejen svoji kulturu, ale i demokracii. Tak či onak demokracie je ohrožená, a to jak v Izraeli, tak v Evropě, a po-tažmo i v Americe.

ALICE MARXOVÁ

Martin Hybler

VLADIMIR JANKÉLÉVITCH

Vladimir Jankélévitch se narodil roku 1903 v Bourges v kultivované rodině židovsko-ruského původu. Jeho otec Samuel Jankélévitch (1869–1951), lékař s filosofickými zájmy, překládal z němčiny (mj. do francouzštiny poprvé převedl Freuda, s nímž udržoval obsáhlou korespondenci; dále překládal Ranka, Böhmeho, Hegela a Schellinga), z italštiny (Croce), ruštiny a angličtiny (Malinowski) a publikoval ve filosofických revuích.

V letech 1922–1926 studoval Jankélévitch filosofii na École normale supérieure, u nejvýznamnějšího představitele tzv. francouzského neoidealismu Léona Brunschvicga, od roku 1923 udržoval rovněž úzký vztah s Henrim Bergsonem, který na něj měl značný vliv. V roce 1926 odešel jakožto čerstvě jmenovaný „agrégé“ filosofie na svoje první místo do Prahy, kde působil až do roku 1932 na Francouzském institutu a kde napsal svoji doktorskou práci, věnovanou Schellingovi. Po návratu do Francie vyučoval na lyceích v Caen a v Lyonu, v letech 1936–1937 na Univerzitě v Toulouse a od roku 1938 na Univerzitě v Lille. Od roku 1940, kdy byl jakožto Žid zbaven univerzitního místa, je nucen se skrývat s pomocí katolických kruhů a svobodných zednářů a žije v ilegalitě v Toulouse, kde se zapojil do odboje proti německé okupaci. V roce 1947 se vrátil na své místo v Lille a v letech 1951–1979 působil jako titulární profesor morální filosofie na pařížské Sorbonně. Zemřel v Paříži roku 1985.

FILOSOFICKÉ DÍLO

Jankélévitch nám zanechal velmi obsáhlé dílo nejen filosofické, ale rovněž muzikologické. Vyrůstal v hudbymilovném prostředí, byl přítelem Stravinského a sám byl výtečným pianistou. Publikoval monografie o svých oblíbených skladatelích Faurém, Ravelovi, Debussym, ale také texty o Lisztovi, o Albénizovi, Chopinovi, Satiem atd. Byl neúnavným propagátorem „francouzského ducha“ v hudbě a nesmlouvavým kritikem hudby německé, zejména Wagnera, v jehož hudbě spatřoval nadutou pompéznost hodnou výsměchu. Měl skeptický postoj k nové hudbě a dodekafonii. I ve filosofických spisech má ve zvyku citovat

vedle textů jako rovnocenný pramen hudební skladby.

Filosofické dílo je rozměrné. V raných pracích věnoval monografii svému mentorovi Bergsonovi (*Henri Bergson*, Paříž, Alcan 1931). Jeho doktorská práce pojednává o Schellingovi (*L'Odyssee de la conscience dans la dernière philosophie de Schelling*, Paříž, Alcan 1933). Následují spisy z morální filosofie, které autora nejvíce proslavily. Prvním z nich je *Ironie* z roku 1936 (přepřacované

Vladimir Jankélévitch. Foto archiv.

2. vydání, Paříž, PUF 1950, 3., pozměněně vydání Paříž, Flammarion 1964), již českému čtenáři předkládá nakladatelství OIKUMENH. Dále to jsou *Du mensonge* (Lyon, Confluences 1945), *Le Mal* (Cahiers du Collège philosophique, Paříž, Arthaud 1947), rozměrné *Pojednání o ctnosti* (*Traité des vertus*, Paříž, Bordas 1947, přepřacované vydání ve dvou dílech, Paříž, Flammarion 1968–1970) a od roku 1954 postupné rozvíjení jádra Jankélévitchovy morální filosofie okolo výrazů „skoro-nic“ a „nevím-co“ (první vydání *Philosophie première, introduction à une philosophie du presque*, Paříž, PUF 1954, přepřacované pod názvem *Le Je-ne-sais-quoi et le presque-rien*, Paříž, PUF 1957, konečná podoba z roku 1980, Paříž, Seuil, ve třech dílech). Dále se Jankélévitch zabýval jednotlivými oblastmi morální filosofie ve spisech *Le Pur et l'Impur* (1960), *L'Aventure*, *l'Ennui*, *le Sérieux* (1963), *La Mauvaise Conscience* (1966), *La Mort* (1966), *L'Irréversible et la nostalgie* (1974), *Le*

Paradoxe de la morale (1981) ad. Patřil k autorům, kteří svoje díla v nových vydáních postupně rozšiřují nebo přepracovávají. Podrobnou bibliografii lze nalézt na příslušných internetových stránkách. Jankélévitchova díla jsou ve Francii dodnes často reeditována, vyšla rovněž jeho korespondence a zápisy z kurzů na Sorbonně a na Svobodné univerzitě v Bruselu. Jeho dílo patří ve francouzské filosofii 20. století k základním referencím.

SKEPTICISMUS I FASCINACE

Jankélévitchův filosofický styl je pro českého čtenáře nezvyklý. Rozhodně u něj nejde o nějakou „strenge Wissenschaft“ jako u Husserla ani o systematické spekulativní nebo pojmové rozvíjení, jaké nacházíme zejména ve filosofii německé, ale ani o jazykovou kritiku a radikální očistu řeči, na něž jsme zvyklí z anglosaské analytické filosofie. Jankélévitch jako by se svým esejistickým stylem vracel do vrcholného období francouzských moralistů 17. a 18. století. Nijak neskrývá svůj skepticismus ohledně ontologie, ohledně velkých historicko-filosofických spekulativních konstrukcí, jak je známe zejména z německého idealismu, jehož je přitom vynikajícím znalcem.

Ač byl v politických názorech spíše člověkem levicového zaměření, nenajdeme u něj žádné stopy marxismu ani žádné snahy vypracovávat nějaký filosoficko-sociální program. Jeho vlastní doménou je fascinace tajemstvím lidské situace, lidského rozhodování, postavením smrtelné bytosti v konfrontaci s její svobodou. Je nutné si přitom uvědomit, do jaké míry je Jankélévitchovo pojetí těchto otázek odlišné od jeho existencialistických současníků (např. Sartra) nebo od etické filosofie Lévinasovy, neboť srovnání s těmito dvěma typy filosofování se v jeho případě nejvíce nabízí. Otázka by si určitě zasloužila podrobnější rozpracování. Zde můžeme jen načrtnout, že základní rozdíl lze vidět v Jankélévitchově věrnosti filosofické tradici osvícenství, v jeho optimismu a důvěře k řeči a lidské schopnosti řečového a volního uchopení vlastního osudu. Svůj úkol vidí v co nejvýstižnějším popisu toho, jak se toto uchopení konkrétně odehrává.

S osvícenstvím, v jeho francouzské podobě, jak vyústilo do Comtova pozitivismu, sdílí víru v pokrok. Nejde u něj ale o pokrok ve smyslu vědeckém či o po-

krok společnosti, jeho jádro shledává ve smyslu blízkém Bergsonově *L'Évolution créatrice* v postupném morálním zjemňování a upřesňování, postupném osvobodování od iluzí a model (náboženských, ideologických i vědeckých), kterým má lidská přirozenost sklon vždy znovu propadat a sloužit, aby se vyvlékla ze svého hlavního úkolu, jímž je obtížná svobodná morální existence s jasným vědomím nekonečné překrtnosti naší situace.

O IRONII

Jankélévitchův esejistický klasicismus a, řekli bychom, staromilství se tak střetávají s velmi moderní či i „postmoderní“ problematikou, v níž pro nás vytyčuje jasně záchytné body, které jen tak nepominou, už proto, že až dosud nikdy zcela nepominuly, i když se mohly tu a tam ocitnout v pozadí, zakryty honosnými systémy, návody na řešení nebo náboženskými představami. Otázka zůstává otázkou, protože i když se vynořuje vždy jen na okamžik (jako ono „nevím-co“ či „skoro-nic“), trvá a náš vlastní život právě v tomto trvání spočívá.

Jankélévitchova drobná knížka o ironii je první prací ze série věnované jednotlivým morálním problémům. Jeho nezaměnitelný filosofický styl je v ní ovšem již hotov a představuje se ve své zralé úplnosti. Kroužíme v ní okolo problematiky ironie v celém dějinném a kulturním rozsahu, autor hýří příklady z literatury filosofické a moralistické, z poezie, hudby a ukazuje nám ji ve všech jejích podobách jako duchovní pozici, literární styl, typ myšlení, způsob řečové syntaxe a specifický druh sémantiky. Ironie tu v žádném případě nevychází jako ucelený pojem, ale jako živoucí duchovní postoj, který má své typické rysy a vlastní úskalí a možnosti pádu. Dvěma hlavními póly v jejím výkladu jsou pro Jankélévitche na jedné straně postava Sókrata a zrod kritické filosofie vůbec, na druhé straně pak mohutný vzmach německého romantismu s jemu vlastními úskalími sentimentalismu, megalomanie a pozérství.

K Jankélévitchově knížce Ironie, která vyšla v nakladatelství OIKOYMENH v překladu M. Hyblera a Nory Cuhrové v roce 2014, napsal M. H. poznámku, jejíž druhou část zde otiskujeme. V úplnosti je text publikován na www.revolverrevue.cz v rubrice Bubínek Revolveru.

JAZYK, DUŠE A DOMOV

V Seferu vychází výbor z textů Henryka Grynberga

Charakterizovat Henryka Grynberga, autora povídkového výboru, který právě pod názvem *Domov* vychází v nakladatelství Sefer, je snadné i obtížné zároveň. Většinou se o něm píše jako o polsky píšícím autorovi židovského původu, žijícím v USA, někdy je uváděn jako polský spisovatel židovského původu s americkým občanstvím, občas jako polský Žid s americkým pasem, publikující v polštině a tak dále a podobně. Snadné je to potud, že si lze posloužit formulacemi, které se pro židovské autory ze střední Evropy ustálily a samy se, tak jak to fráze dělají, nabízejí k použití. Ale chceme-li se jim vyhnout, zjistíme, že vymyslet a formulovat nějakou méně obnošenou charakteristiku je krajně obtížné. Autor sám k tomu v závěrečné próze výboru *My, Židé z Dobrého* říká:

„Duši mám židovskou, polskou, polsko-židovskou, ale mentalitu už převážně americkou. Američané jsou mí bratři, s Židy mě spojuje osud, s Poláky jazyk a rány, bez kterých bych mohl zapomenout, že jsem Žid. Jsem dítě s židovským osudem, které adoptovala Amerika, ale to nejdůležitější, co mám, jsem investoval v Polsku. Jsem sirotek jako každý uprchlík, hlavně Žid. Amerika, nejlepší ochránkyně siroteků, se o mě po fyzické i duševní stránce postarala, otevřela mi rozum. Jsem vděčný oceánu, že mě chrání před starým krvavým kontinentem, ale nemohl bych existovat bez svých mateřských slov, která den co den liji na papír jako krev, která je židovská stejně jako moje paměť.“

Grynberg se narodil 4. července 1936 ve Varšavě. Rané dětství strávil na venkově ve východním Mazovsku. Válku, během níž se rodina ukrývala, přežil se svou matkou díky „árijským papírům“. Vypráví o tom ve své próze *Židovská válka* (česky 1996). Po válce žil v Lodži, v letech 1954–58 absolvoval novinářskou fakultu ve Varšavě, poté se stal hercem varšavského Židovského divadla. V roce 1967 odjel se souborem na zájezd do USA, odkud se už do Polska nevrátil. V letech 1969–71 se habilitoval na Kali-

fornské univerzitě v Los Angeles v oboru rusistika. Dvacet let pracoval pro U. S. Information Agency ve Washingtonu, z toho šestnáct let ve vysílání Hlasu Ameriky. Většinu svého díla, které zahrnuje dvacet knih prózy, osm básnických sbírek i dramatickou tvorbu, napsal v exilu.

Výbor pro nakladatelství Sefer byl pořízen převážně z knih *Życie ideologiczne* (povídky *Židovská škola; Život studentský – život veselý; Exodus*) a *Szkice rodzinne* (*Socialismus po Polsku; Domov; Racoon*). Čtenář se postupně seznamuje se zkušenostmi žáka židovské školy, s radostmi vysokoškolského studenta v době odhalování stalinských zločinů, s poválečným budováním země, s podivnou atmosférou gomólkovského Polska i s důvody, které autora přiměly k emigraci. Poslední dvě prózy (*Povinnost; My, Židé z Dobrého*) byly vybrány z knihy *Monolog polsko-żydowski* (2003). První líčí události z devadesátých let, kdy se autor vrátil do Polska, aby splnil slib daný mrtvému otci. Závěrečný esej *My, Židé z Dobrého* vysvětluje čtenáři postavení židovského autora, který žije v USA, ale nepíše ani anglicky, ani jidiš, nýbrž polsky.

Odpověď na otázku, proč Grynberg nepřestal psát polsky, najdeme v jeho textech, zejména v těch kratších. Při četbě povídky *Domov*, která dala celému výboru název, si nelze nevzpomenout na Čechova, autora, o kterém Grynberg říká, že je to „nejšlechtetnější ze všech spisovatelů“. Na Čechova si vzpomeneme ne proto, že by ho náš autor napodoboval, ale protože je, ve svých nejlepších povídkách, stejně dobrý. Takle kvalita je zřejmě pro spisovatele Grynbergova ustrojení dostupná jen v jednom jazyce, v mateřském, a v Grynbergově případě polském. U polského Žida s americkým pasem to zní paradoxně, ale je to tak. *jd*

Henryk Grynberg: Domov. Z polštiny přeložily Olga Hostovská a Daniela Lehárová. Vydalo nakladatelství Sefer v roce 2015, 128 stran, pevná vazba. Dop. cena 200 Kč, cena v redakci 160 Kč.

Karel Poláček

TŘI DOPISY DOŘE VAŇÁKOVÉ

Před sedmdesáti lety, pravděpodobně koncem ledna roku 1945, zahynul na pochodu smrti spisovatel Karel Poláček. Představitel ho není třeba, patří stále k nejčtenějším autorům českého jazyka – jeho knihy Bylo nás pět nebo Muži v ofsajdu zná každý. Zanechal po sobě rozsáhlé a obdivuhodné dílo, a to nejen jako spisovatel, i jeho novinářské články, fejetony, sloupky a soudničky jsou dodnes živé a čtené. Sebrané spisy, vydávané Nakladatelstvím Franze Kafky v letech 1994–2001, se skládají z dvaceti svazků a je potěšením otevřít kterýkoli z nich. Poláčka může člověk jako autora milovat, a nemusí se při tom za tento dnes již archaický vztah ani červenat. To se ale ostatně už také nedělá.

Poláček prošel Terezínem, Osvětimí a zahynul jako desettisíce jiných, kteří to předešlé věznění zázrakem přečkali, na pochodu smrti. Oficiálních akcí, které letos při příležitosti 70. výročí osvobození Osvětimi proběhly, byla celá řada. Jsou jistě namístě, jen jejich míra a pojetí jsou někdy sporné. Ale to je těžká věc a odvěký problém oficiálních ceremonií. Dva dopisy, které napsal v roce 1943 Poláček své družce Doře Vaňákové, se kterou byl brzy nato odvezen do Terezína a pak dále „na východ“, nám mohou při příležitosti sedmdesátých výročí osvobození tábora i zavraždění Karla Poláčka připomenout, že se v této souvislosti vždy jedná o konkrétní lidi z masa a krve, nikoliv o položky, čísla a statistiku. Není to Romeo a Julie. Jsou to dva čeští Židé: Karel Poláček a Dora Vaňáková. jd

* * *

(Olomouc) 8. III. (1943)

Sešlá stařeno, dnes v poledne dostal jsem Tvůj dopis a odpovídám okamžitě v baráku mezi knihami. Musím říci, že nejsem nadšen Tvým psaním; jsi podobna Kafišti v tom, že jseš ustavičně naplněna podezřením a zlými předtuchami. Přirozeně já vidím také černě, ale přitom se snažím se dívat realisticky. Mám dojem, žeš něco s tím Pollakem zvorala; nemáš zapomínat na mou tezi: vyslechnout, pomlčet, myslet si své a vyčkat. Sobě i jinému bych v této době ordinoval hlavně trpělivost. Trpělivost, trpělivost! Sám

jí mám málo. Byl bych Ti tou radou, abys se držela Broda, přestože u něho v polévce plavou oficiální vlásky. Je oddaný a má u T.-stelle slovo; také je chytrý, chytřejší než Stein. Vědělas od počátku, že Pollak je prase; nemáš si s takovými lidmi začínat. Ostatně nic se nestalo. Doufám, že to zase spravíme.

Hrozně mě žere, že účetní musil do Polska a všechny ty ostatní grajle. Ovšem, je i to možné, že účetní ve své

hlouposti tam to zkazil svým obvyklým žvaněním. Je to svízel!

To, co psal mladý p. Hofman, že jsem veselý, není vůbec pravda. Nikdy jsem nebyl tak veselosti vzdálen. Tady se provozují ustavičně nějaké recepce. V sobotu jsme byli u rešekůla, má hezkou rešekůlnu a v příbytku štěnice. Rešekůl se nechal slyšet, že prej já jim budu vypravovat pokračování Modche a Rézi, k tomu se připojil nějaký JUDr. Wechsler (je z Ostravy) a povídal, že se zná s Mildou Kórpem, který Modche a Rézi zdramatizoval. Tak jsem řekl konečně: Mně na tom sice nezáleží, ale musím říci, že nejsem žádný Vojtěch Rakous. V neděli mne předvedla paní Beerová nějaké herečce, která už nevstupuje, protože její žid je jí milejší; pak jsme byli na čaji-šedáku u nějaký paní Goldsteinové; všichni od dítek do starců se přede mnou hihňají, piští, producírují a nevědí proč, protože jim pořád není jasno, kdo jsem a co obnáším. Mně to připadá jako v Sinclairově Hlavní ulici. Hráli by nějaké společenské hry, kdyby nějaké uměli. To je hrozného kdákání a hýkání pohromadě. A naše paní B. mne půjčuje jako cukrlátko, ona se vydává za znalkyni literatury, protože její první muž byl Promberger, největší knihkupec a nakladatel

v Olomouci. Do prdele práce, abych neklel, že to mám tak sprostě říci! A dnes po práci mám jít zase k rešekůlovým, že prej mě musejí ukázat nějaké oktávance; to zas bude pípání! Přitom ještě nemůžu říci, jak dlouho tu zůstanem. Nejlepší na tom je, že pomalu, nemsměle, ale jistě začíná jaro, a to jaro je cítit i tady v kasárnách.

S Vlkovými mě to mrzí, ale zdá se, že to berou za špatný konec. Jakmile se v rodině začne s procesem, je zle. Víš, jak to říká Chesterton o ženách: Když si ženská umíní, není oběd, tady nepomůže ani římské právo a britská

ústava. Zdá se mně, že by bylo nejlépe nechat mladého, ať dělá, co umí. Když dojde k procesu, továrnu sežerou advokáti a takhle může přece jenom ta jeho ženská přijít k zrušení. Ale pozdravuj je ode mě v tom jejich smutném položení.

Dneska jsem s panem Beermem u příležitosti Tvého psaní mluvil o Pollakovi a on řekl: Neznám toho pána, ale jednou jsme s ním byli v korespondenci a napsali jsme mu, že je vůl; on se proto moc rozčiloval. Pollak je moc populární, ale ne pro svoje dílo Rifka se vdává, ale pro svoji pitomou podstatu. Pozdravuj pí Strimplovou a řekni jí: Zde jsem poznal, že dobrá rozmluva patří mezi největší rozkoši života; to potvrzuje člověk, který se tady ocitl v posadě kdákajících a rozčilených slepic.

Pozdravuj i košického Poláka a všechny správné lidi této země.

I zůstávám Tvůj až do hrobu tmavýho.

Představ si, že tady je žid, který se jmenuje Cymbalist. To je jméno, co?

(Olomouc) 10. III. (1943)

Milá stardo, poněvadž nevím, jak rychle jde pošta do Prahy, tak Ti už dnes přeju k Tvým narozeninám, aby se Ti splnilo všecko, co si přeješ; a zejména, co si přeju já s Tebou: abychom zůstali pospolu v dobách zlých a spolu abychom dožili v časech dobrých. Kdybych to uměl, tak bych složil báseň, ale když to neumím. Tak bitten!

Paní St. mně poslala z Rychnova pohlednici, tak jsem rád a vyřídí jí, že mockrát děkuju.

A neber si to všecko tak. Koukám a vidím, že jsou Tvoje psaní čím dál po-

kleslejší na duchu; nedělej to, teď, když přicházíš do let, měla bys mít rozum. Já mluvil s p. Stránským, on je moc chytrý a uvážlivý pán, moc Troubopoláka nemá rád, tak myslím bude paralyzovat ubohé intričky toho tancibůrka. A hlavně se drž Broda, jak už jsem Ti psal. Ono to s těmi Kiliány nebude tak zlé; já myslím, že Ti prdel nenatrhnu.

Tady se na nás odevšad řítějí knihy, já nevím, odkud se to bere; povídají lidi, že tu budeme snad do konce příštího týdne a pak jedem do Prostějova, kde je zase náramná fůra knih. Po tom Prostějově to snad nějak uděláme, že přijedeme domů. Já musím domů, kdyby hrom na praseti jezdil. Tys mi dala málo fusesklí a už je tu jaro, kdy se i ponožky nalévají. A paks mně, nešťastná ženská, nedala žádný porlata, co daly hlavu za Blata; já tady porádfurt musím chodit v Jindřichu Ptáčnickovi?

Jinač si tu nás dost považují; dali nám lístky pro těžce pracující, takže máme 80 dkg masa na měsíc, vedle tuků a jiných kořalek.

Co bych Ti ještě psal? Moje cesta je do tábora a z tábora a nejmíc se těším na spaní. Ráno se probudím a první moje myšlenka je, že zas si večer lehnu. Já se, jak víš, v posteli nejlépe bavím. Vypravuji si slabomyslné příběhy a usnu jako zabítý. Jestlipak už děláš? Myslím, že by to bylo dobré; člověk musí dělat všechny možné kejkle, aby odvrátil pozornost od toho, co ustavičně trčí za dveřmi a nedá se odehnat. Víš co, piš za mě deník. Zznamenej stručně události – žádné vzdechy, nic obzvláště subjektivního, jenom co slouží k oživení paměti. Já budu dodávat některé ideje, postřehy, které zaznamenej.

1) Pán, který pečlivě zabalil ukradenou knihu = maloměšťák. Viděl jsem sedláky, kteří s láskou si vezli domů židovskou almaru, žehlicí prkno atd. Měli by si přitom zpívat národní písně, jak to předpisuje literární tradice.

2) List paní Zuzany hraběnky Černínové synu svému Humprechtovi. „Mé nejmilejší dítě, pro milosrdenství boží dej na sebe veliký pozor, snadno jest k neštěstí přijít, ale nesnadno z něho vyklíčit, když jest mnoho tovaryšstva pospolu, mnohdykrát z závidění a nepřístě pod fochou dobrého tovaryšstva hledí ve zlou věc uvést.“

A tak já Tě do boží ochrany poručím (nikoho nepozdravuju kromě p. St.), moc na Tebe vzpomínám, bylo by to pěkné, kdybychom spolu cestovali, ale jak se na to dívám, asi by to vůbec nešlo. Já jsem tady mimochodem pronel, že jseš doktorka práv, i ozvalo se po celé Olomouci cs! cs! Pozvedl jsem Ti nevidaně koved. Ale víš co: Pozdravuj státníka a Petržilku.

A jak to bude s prádlem? Já tento... jaksi mírně zapáchám.

A pozdrav Tě pámbu

Tvůj věrný

Lloyd Archibald Smradouch

(Brno)16. IV (1943)

Milá Dvojrele, pišu Ti psaní: Předně s tím příjezdem: Tady nelze zkoumat půdu, protože vrchní huhloun po koutech Krámer pojede do Prahy tak jako tak; proto je mu to jedno, jak to s námi dopadne. Svátky tady by byly něco děsného; kdybych byl sám, tak by se to dalo vydržet, ale dívat se celý čas na lososí (Lachsgesicht) obličej a poslouchat dunivou hloupost o čtyřech kolách, to je moc. On právě sedí nedaleko a taky piše domů. Hajného dcera mu poslala k svátku veršovaná přání, v nichž dominovaly verše: „Ať Ti stojí ve dne v noci svatý Rudolf ku pomoci.“

Co se týče kovedu, zbytečně mě podezříváš. Dnes nějaký křesťanský (to je koved!) ukrad někde moji knihu a dal si ji podepsat. Někjaký Singer pobíhal po sále a tajemně šeptal: Ein Arijer! Na zítřek jsem pozván k jednomu lékaři, který s námi pracuje, na oběd, protože si to jeho paní (Eine Arijerin. „Zná všechny Vaše knihy“) přeje. Nejdřív jsem odmítal, ale pak jsem si řekl: Půjdu. Ať ji poškodím. Horší je, že Kostní škatule mě táhne na neděli k jedné áriš frsipte na besedu. To by nebylo nejhorší, ale velebný pán mít dem Lachsgesicht půjde s sebou a uplatní svoje dvě pitomé anekdoty. Kdyby věděl, co o něm pišu, ojev! On si myslí, že si ho vážím. Tak ne, abys moje psaní recitovala hajného dceři.

Pokud se týče Troubellesa (dvě II, protože se podpisuje Pollak), že jsem

nezaujal stanovisko: Co mám říci? Pokud se toho pána týče, vše bylo řečeno a vše vyhlášeno. Tak jak vidím, Chytrnice je dosud zapojená do toho velkoprostoru, takže se Ti kupí špinavé prádlo. To je ojevné, ale znaje lednovou zjištnost věřím, že (řeckým písmem:) essetai émar a ona přiharcuje s proutěným košem. Myslím, že dům č. 118 je pořád ve velkoprostoru umístěný.

Co dělá šedivá Valerie? A co St. (chodí k nám?) Mám její dceři poslat ovocnářsko-zahradnické pojednání? Přijdeš se někdy podívat na zádumčivý smetáček s lopatkou? Pozdravuj Košického, potažmo Frantozelenku.

Zažil jsem tu trh na nábytek, byl by to tučný příspěvek do fakule krausovský. Budu Ti vypravovat o izr. dělnících, z nichž jeden se podobá kasaři, druhý má kotlety, tudíž je drobný podvodník; pak je tu pán s dlouhými vlasy a uměleckým obličejem; umělý chrup mu čouhá z kubelíkovských úst; býval prý učitelem deklamace a já ho nazývám Chanteclair, neboť pořád čekám, že vyletí na zidku, nadme se a zakokrhá. (Můj růžový bratr Vinetou už dokončil psaní; to už asi všechny vyzdravoval.) A ještě tu čumí dr. Lieben, který nemůže domů, neboť

jeho Kostní škatule je zaměstnaná na kýle. A když se vrátí, tak cení na něho milostně umělý chrup a jemu je z toho mís.

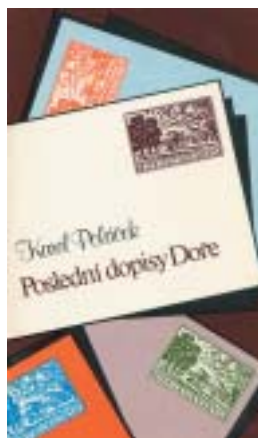
Tak podívej se: Chceš-li, abych přišel domů, jdi na Krámra, lépe snad prostřednictvím někoho; já bych rád domů, ale byl bych nerad, aby to ti lumpové nějak proti mně využili a dali sem místo mne bratrance z Mor. Ostravy, který dostal

k barmicve skvostně vázaného Heineho, a tudíž je dokonale kvalifikován. Věřím, že to uděláš šikovně. A poslouchej: Vyklíčilo už něco z toho zasazeného? A co státník s ct. rodinou?

Tak víš co: Měj se náramně dobře, opaluj se, pfluguj se, ať je Tě v posteli víc, no, a až přijedu, tak —

A já jsem vlastně

Tvůj Leopoldi

Obálka prvního vydání dopisů v Sixty Eight Publishers, 1984.

KNIHOVNA SLAVÍ 200 LET

O dalších osudech vídeňské židovské knihovny

V minulém čísle *Rch* jsme si v rámci textu o současné výstavě ve vídeňském Židovském muzeu přiblížili první vídeňské tiskaře a základy zdejší židovské knihovny. Výstava zachycuje i její další osud, jenž byl těsně spjat se vznikem a rozvojem židovské náboženské školy. Ta byla otevřena na podzim roku 1812 v domě Dempfinger-Hof am Katzensteig; kromě školy a knihovny sem byla umístěna i modlitebna.

LEOPOLD BREUER, SAMUEL HAMMERSCHLAG

Zásadní vliv na její vývoj měl Leopold Breuer (1791–1872), rodák z Mattersdorfu, absolvent bratislavské ješivy Chatama Sofera, později student sekulárních předmětů v Praze, učitel v Pešti a nakonec od roku 1835 učitel náboženství a knihovník ve Vídni. Požádal vedení obce, aby mohl systematicky rozšiřovat dar tiskaře Antona Schmida, a pro tento účel vymínil pro knihovnu pravidelný roční obnos, za nějž kupoval významnější knihy a židovské časopisy. Breuer byl zastáncem osvícenství, modernizace judaismu, nicméně zůstával věrný tradici – traduje se o něm, že při hodinách náboženství nesměly děti nosit kipy, ale vyžadoval, aby znaly Bibli v hebrejštině. Byl též autorem první praktické učebnice judaismu v mocnářství *Or tora ve-ner micva – Israelitische Glaubens- und Pflichtenlehre*. Jeho starší syn Josef se proslavil jako lékař, zakladatel psychoanalýzy a mentor Sigmunda Freuda.

Je-li Breuer pokládán za zakladatele skutečné knihovny, systém a řád do ní zavedl Samuel Hammerschlag (1826–1904), rodák z České Lípy, student na pražské univerzitě, jenž se v půli století 19. století přestěhoval do Vídně a stal se Breuerovým nástupcem jako učitel i jako knihovník. Opakovaně žádal o podporu knihovny. Nejvíce knih však nakonec přišlo z netradičního zdroje: tehdejší sekretář kehily, pozoruhodný básník, překladatel a editor (původem z české Chrasti) Ludwig August Frankl, zařídil, aby tiskový odbor vídeňské policie knihovně předával

„povinné výtisky knih psaných hebrejsky nebo zabývajících se judaismem, které nepotřebuje pro své oficiální účely“. Tak se do knihovny, která mezitím získala i lepší technické vybavení a vlastní čítárnu, dostaly svazky, které by pro ni nikdo

Samuel Hammerschlag s dcerou Annou. Foto archiv.

nekupoval, mj. díla kabalistických a chasidských autorů.

V souvislosti se Samuelem Hammerschlagem zmiňuje výstava i jeho přátelství se Sigmundem Freudem: vyvinulo se z původního vztahu učitele a žáka (Hammerschlag malého Freuda vyučoval náboženství na reálném gymnáziu v Leopoldstadtu) a přetrvalo až do Hammerschlagovy smrti. Freud ho často navštěvoval, v jeho rodině se cítil „jako doma“, s již hodně nahluchlým knihovníkem prý hrával šachy a taroky; po jeho smrti napsal nekrolog, v němž mj. napsal: „Náboženské vyučování mu sloužilo jako cesta k výchově k lásce a lidskosti.“

ZLATÝ VĚK KNIHOVNY

Jako dítěti předpovídali lidé v rodném haličském štetlu Tluste Bernhardu Wachsteinovi (1868–1935) skvělou, snad i rabínskou budoucnost; nadaný chlapec však

k nelibosti rodičů z chasidského prostředí odešel: nejprve studoval na německé univerzitě v Černovicích, poté se přestěhoval do Vídně, kde se vzdělával v rabínském semináři i na univerzitě (zabýval se literaturou, historií, orientálními jazyky a filosofií). V obecní knihovně začal pracovat roku 1903, roku 1919 se stal jejím vedoucím. Díky jeho zápalu, vzdělání a erudici se z ní stala jedna z nejlépe vybavených (a zkatalogizovaných) židovských knihoven na světě. Byl respektován i jako historik: řídil Výbor pro dějiny Židů v Rakousku-Uhersku, byl členem Institutu pro židovský výzkum (YIVO) a sám také psal historické studie (mj. o Baruchu Spinozovi), zabýval se i genealogií. V dosud ceněné 1200stránkové práci zpracoval podrobně starý vídeňský židovský hřbitov, jeho náhrobky a epitafy, čímž v podstatě vytvořil i historii židovské

Vídně od 16. do 18. století. Po nacistické demolicí byl hřbitov právě díky této práci částečně zrekonstruován.

Za Wachsteinova působení se knihovna, od roku 1905 sídlící v celém prvním patře budovy na Ferdinandstrasse 23 (obývané Židovským teologickým seminářem), stala centrem židovského výzkumu i oblíbeným místem čtenářů; návštěvníci měli k dispozici předmětové i autorské katalogy hebrejských a německých knih a katalog přírůstků. Ze zbytků původního vybavení lze usuzovat, že to byla opravdu „lidová knihovna“, že sem přicházeli lidé nejen proto, že vyhledávali knihy, ale také společnost či útočiště (čas tu od první světové války rádi trávili uprchlíci z Haliče). Na výstavě je představeno několik položek z tehdejšího rozmanitého fondu: akademickou složku představuje práce španělského astronoma a filosofa Avrahama bar Chiji (11.–12. století) *Sefer curat ha-erec*, soudobou literaturu projev Thomase Manna *Freud a budoucnost* (vydaný roku 1936 k Freudovým 80. narozeninám) a knihy pro děti a obyčejné čtenáře zastupují publikace v jidiš: výtisk Kiplingových pohádek s půvabnými ilustracemi El Lisického a sešitek ze série případů Sherlocka Holmese, která vycházela v Krakově.

Kiplingův Elefantil ilustroval El Lisickij.

ZÁNIK A ZNOVUZALOŽENÍ

Knihy, jež s péčí shromažďovali vídeňští knihovníci desítky let, padly, stejně jako drtivá většina jejich čtenářů, za obět holokaustu. Okamžitě po anšlusu nacisté knihovnu zavřeli, později dostal její poslední vedoucí Leopold Moses (roku 1943 byl zavražděn v Osvětimi) příkaz, aby během týdne sepsal veškerý inventář. Na podzim roku 1939 byla knihovna sbalena a v bednách poslána do Hlavního říšského bezpečnostního úřadu v Berlíně, kde probíhala katalogizace sbírek z uloupených knihoven a archivů. Při požáru v listopadu 1943 byla většina knih zničena. Část hebrejských a jidiš knih, které zůstaly, byla odvezena do terezínského ghetta: zde se spolu s dalšími dostaly do péče tzv. Talmudkomanda, které vedl pražský hebraista Otto Muneles; po válce pak řada z nich byla přemístěna do pražského Židovského muzea (a jsou součástí projektu identifikace původních vlastníků), jiné se ocitly ve varšavském Židovském historickém institutu.

Poválečná rekonstrukce knihovny začala roku 1947, jádrem nové knihovny se staly knížky válečné Rady starších, které zůstaly nebo se před transporty Židů ocitly v jejím sídle spolu s těmi, které se podařilo zachránit ze zničených synagog nebo byly navraceny z nežidovských vídeňských i zahraničních institucí. Roku 1955 měla nová knihovna na 15 tisíc svazků. Po řadě potíží spojených s jejich restaurováním a uskladněním byl celý konvolut umístěn jako trvalá zápůjčka do vídeňského Židovského muzea. Muzejní a obecní knihovny se tak sloučily v jeden celek, jenž sídlí (a je veřejnosti přístupný) v budově židovské obce na ulici Seitenstettengasse. Čítá na 45 tisíc svazků, z nichž nejstarší pocházejí ze 16. století, třetina knih je v hebrejštině a jidiš, většina v němčině a angličtině.

K nejcennějším dílům patří první rabínská Bible vytištěná roku 1517 v Benátkách tiskařem Danielem Bombergem. Její cena však není pouze historická, ale i symbolická: byla totiž součástí původní knihovny jako součást daru Salo Cohna, jež z katalogizoval B. Wachstein. Roku 1938 ji uloupili nacisté a po válce se ocitla v USA. Díky tomu, že byla roku 2009 objevena jako aukční nabídka a její majitel souhlasil s navrácením, ji mohou obdivovat návštěvníci vídeňské židovské knihovny a nyní, až do 7. dubna, ji lze vidět na výstavě v Židovském muzeu v Dorotheergasse.

ALICE MARXOVÁ

DÍLO FRANTIŠKA GELLNERA

Co se skrývá pod názvem kritická hybridní edice

Nakladatelství Akropolis a Ústav pro českou literaturu AV ČR začaly ve spolupráci s Literárním archivem Památníku národního písemnictví v Praze (a za finanční podpory ministerstva kultury) vydávat průkopnickou kritickou hybridní edici (KHE); jako její první svazek bylo publikováno *Dílo* Františka Gellnera.

Co si pod tímto pojmem představit? Čtenáře, které děsí jakákoli změna oproti klasickým papírovým vydáním a současně nemají úplně v oblíbě vydání kritická (v nichž různocnění a poznámky často dalece přesahují rozsah samotného díla), lze uklidnit: spojení tradičního a elektronického vydání má spoustu výhod.

Konkrétně: Knižní čtenářské vydání obsahuje všechny dokončené Gellnerovy básnické, prozaické, publicistické texty a básnické překlady. Texty jsou rozděleny do dvou svazků. První (250 stran) přináší Gellnerovu literární tvorbu z jeho mladšího tvůrčího období (1894–1908), tzn. básnické sbírky *Po nás ať přijde potopa* a *Radostí života*, další básně, texty publicistické a dramata. Druhý svazek (celých 745 stran) zahrnuje texty období tzv. brněnského (1909–1914), v němž vznikala většina básní sbírky *Nové verše* a texty jediné za autorova života publikované knihy próz *Cesta do hor a jiné povídky*, řadu časopisecky publikovaných próz a texty nedatované. *Dílo* uzavírá kalendárium a ediční komentář.

TEXTY A OBRAZY NA DVD

Elektronické vědecké vydání (které se nachází na DVD přiloženém ke knize) přináší veškeré známé tištěné i netištěné, úplně i fragmentární texty Františka Gellnera (mj. podklady pro libreto k Janáčkovu *Výletu pana Broučka do Měsíce*) s jejich variantami a kompletní soubor autorových překladů, dále rozsáhlý konvolut dochované autorovy korespondence (představené i ve formě faksimile) a hlavně: soubor veškerého dostupného Gellnerova výtvarného díla (kresby, karikatury, obrazy), jehož kvalita předčí řadu jeho textů. Na úvod čeká čtenáře časová životopisná osa s řadou

fotografií a k dispozici má také výběr ze sekundární literatury.

Čtení na DVD umožňuje vyhledávat si snadno texty k různým tématům, v případě Gellnera celkem očekávaně k jeho židovství, které bývá nazýváno komplikovaným, rozporuplným vztahem lásky a nenávisti. Rozklikneme-li si několik studií v oddíle sekundární literatura, navedou nás přímo k textům, v nichž autor své židovství reflektuje. Od ryze anti-semitských textů (mj. články *Židovská otázka*, *Dopis z Příbrami*) z let, kdy Gellner publikoval v revui *Nový kult*, již vedl S. K. Neumann, postupně dospějeme k jeho próze z pozdějšího období (povídka *Přemysl Otakar a nevinná panna*), v níž se protagonistovi vybavuje dětství,

ve kterém kvůli svému židovství zakusil spoustu příkoří, a současně přiznává, že se dobře necítí ani mezi Židy, ani Nežidy. A konečně tu jsou dopisy, které Gellner psal roku 1914 a týkají se jeho iniciativy založit v Brně pobočku Národní jednoty českožidovské, jejímž cílem byla česká asimilace Židů. Ke všem textům na DVD je pří-

stupný vysvětlivkový a kritický aparát a je popsána historie jejich vzniku.

Celkově se jedná o skvěle a profesionálně odvedenou práci, jejímiž autory jsou pracovníci edičního a textologického oddělení Ústavu pro českou literaturu AV ČR – Jirí Flaišman, Lucie Kořínková, Michal Kosák a Jakub Říha (ve spolupráci s Pavlem Kořínkem a Andreou Vítovou). Jak klasické svazky, tak digitální edice mají elegantní grafickou úpravu, již navrhla Markéta Jelenová. Vzhledem k rozměru (a váze!) především druhého svazku Gellnerova *Díla* je nakonec čtenářsky vstřícnější edice digitální. Takže otázka je, zda v budoucnu vůbec investovat do jakýchkoli (i čtenářských edic) papírových „Děl“. Zda by pro vydavatele i čtenáře nebylo zajímavější tisknout z klasiků jen kvalitní výběry a celá kriticky pojatá díla umístit pouze na DVD. Zatím se však z téže dílny můžeme těšit na další svazky KHE: budou jimi Bezručovy *Slezské písně* a *Dílo* Karla Hlaváčka. (am)

CHASIDSKÝ REBE VE FILMU

Rabi Chajim Eleazar Spira a jeho pobyt v Mukačevu

Rabi Chajim Eleazar Spira jistě nepatří k zapomenutým osobnostem, přesto do našeho seriálu o židovských intelektuálech působících v předválečném Československu náleží. Je dokladem skutečnosti, že realita moderní společnosti proniká do životů i těch postav židovských duchovních dějin, které se alespoň na první pohled vědomě snažily jejímu působení uniknout. I jejich životy a působení jsou pevnou součástí moderních židovských dějin a právě jejich střetávání se s modernitou je až příliš často opomíjeno.

Rabi Chajim Eleazar Spira se narodil roku 1871 do chasidské dynastie mukačevských rabínů, jejímž zakladatelem byl Cvi Elimelech Spira z Dynówa, jenž v Mukačevu působil jako vrchní rabín mezi lety 1828–1832. Cvi Elimelech vycházel z učení třetí generace zakladatelů chasidského hnutí, svého strýce Elimelecha z Lyženska a Jaakova Jicchaka, zvaného Jasnovidec z Lublinu.

Přestože Spirova rodina byla spojena s Mukačevem, které bylo do roku 1919 součástí Uher, rabi Spira studoval ve Varšavě a před příchodem do Mukačeva žil v haličském Białoobrze-gu. Ve sbírce rezpoz s názvem *Minchat Eliezer*, která jej jako rabínského autora patrně nejvíce proslavila, se označuje za haličského Žida: „Přišel jsem sem (tj. do Uher) z Haliče a nenarodil jsem se zde, ale v Haliči. Jsem přesvědčen, že moje myšlení a přirozenost nejsou takové jako v Uhrách.“ Během pobytu v Polsku se také rabi Spira vyučil mohelskému řemeslu a provádění obřezek se stalo jednou z jeho vášní. Roku 1921 sepsal k tomuto tématu zvláštní spis s názvem *Ot šalom* (Znamení míru) a později si nechal vyrobit zvláštní zlatý skalpel.

MUNKÁCSER REBE

Rabi Spira působil jako rebe, tedy vůdce mukačevských chasidů, od roku 1913 do své smrti roku 1937. Do jeho působení zasáhla první světová válka i vznik Československé republiky. Během dvou desetiletí se rabimu Chajimovi podařilo získat spoustu přízniv-

ců, z nichž mnozí se rozhodli přesídlit do blízkosti rebeho. Na konci 30. let 20. století tak byla přibližně polovina z 26 000 obyvatel Mukačeva židovská. Když roku 1922 otevřel rabi Spira v Mukačevu ješivu Darkej tšuva, stalo se město centrem tradiční židovské vzdělanosti, jež přitahovalo mladé lidi z celého regionu. Rabi Spira v je-

Rabi Chajim Eleazar Spira. Foto archiv.

šivě proslavil dvě přednášky za týden a osobně studenty zkoušel.

BOJE MEZI CHASIDY

Roku 1920 se v Mukačevu usadil Jisachar Dov Rokeach, vůdce (*admor*) belzských chasidů, jehož z Belzu vyhnala válka. V novém působišti nalezl řadu přívrženců, což bylo rabimu Spirovi trnem v oku. Napětí vyústilo v otevřenou denunciaci. Rabi Spira nazval konkurenční skupinu „chazeraj Belz“ (belzská prasata). Případ se nakonec dostal před československý soud, který určil za viníka rabiho Spira, protože náboženská exkomunikace, kterou vydal proti svým protivníkům, nebyla podle státních zákonů dovolena.

Spor pokračoval i po odchodu rabi Rokeacha. Belzští chasidé dokonce docílili získání institucionální autonomie pod názvem „neologické obce“, s níž ovšem neměli nic společného. Teprve 11. března 1934 byla mezi

oběma stranami podepsána mírová dohoda. Celý spor se dostal na stránky novin a poškodil obraz židovských obcí v regionu.

SIONISTÉ V MUKAČEVU

Když se roku 1919 stala Zakarpatská Ukrajina součástí Československa, znamenalo to pro místní židovskou společnost příchod nových civilizačních i intelektuálních trendů. Jejich příkladem a ztělesněním v případě Mukačeva může být působení Chajima Kugela (1897–1966), jenž se sem přistěhoval roku 1924 a založil zde židovské gymnázium, jediné v Československu, jehož vyučovacím jazykem byla hebrejšтина. V meziválečném Mukačevu působily též sionistické organizace He-Chaluc, Ha-Šomer ha-ca'ir, Betar nebo Mizrach, a tak nepřekvapí, že město navštěvovali mnozí sionističtí představitelé, například Vladimír Žabotinskij, Menachem Begin nebo Berl Kacnelson.

CESTA DO JERUZALÉMA

Rabi Spira se v tomto kontextu profiloval jako zapřísáhlý odpůrce sionismu i těch náboženských proudů judaismu, jež se ve 30. letech v důsledku politického vývoje v Evropě začaly stavět k sionistické myšlence neutrálně, jako například svaz Agudat Jisrael. Antisionismus však neznamenal vlnnost vůči Svaté zemi, právě naopak. Rabi Spira soustavně finančně podporoval zbožné obyvatele tehdejší Palestiny a roku 1928 nechal na pozemcích, jež zakoupil již jeho otec, postavit jeruzalémskou čtvrť Batej Munkač a studovnu pro dospělé muže (*kolel*).

V roce 1930 navštívil rabi Spira Izrael, aby se setkal s Šelomem Eliezerem Alfandarim (1820–1930), významným kabalistou původem z Konstantinopole, s nímž si po několik předchozích let dopisoval. Spirovu cestu zaznamenal jeden z jeho sekretářů, rabi Moše Goldstein, v knize *Masa'ot Jerušalajim* (Mukačevo 1931). Z Goldsteinova svědectví vyplývá, že rabi Spira, který chápal první světovou válku jako legendární boj Goga s Magogem, předcházející příchodu mesiáše, spatřoval v sionismu nepřirozenou překážku, bránící zjevení mesiáše, které očekával každým okamžikem. K usebrání diaspory v zemi

Izraele mělo dojít jedině prostřednictvím zázraku. Sekulární Židé žijící v tehdejší Palestině jsou tak v Goldsteinově itineráři vykresleni sice jako blízcí příbuzní, avšak odcizení, což vyjadřuje i jejich řeč, která je sice hebrejštinou, „avšak nikoli svatým jazykem naší Tóry a gemary“.

CHASIDSKÝ REBE A MÉDIA

V roce 1932 byl rabi Spira obviněn z daňových úniků ve výši milionu korun, protože neodváděl daně z darů svých přívrženců. Československé úřady zabavily Spirovi jeho cennou knihovnu. Získal ji zpět teprve poté, co ji vyplatili jeho chasidé, kteří mezi sebou vybrali půl milionu korun. Stejně jako během sporu mezi skupinami chasidů o desetiletí dříve, i nyní o celé události informoval denní tisk nejen v Československu, ale také v zahraničí.

Jen o půl roku později se židovské Mukačevo dostalo do středu pozornosti tehdejšího denního tisku, když rabi Spira vdával svoji jedinou dceru Frymu (Spirovo první manželství skončilo roku 1896 rozvodem pro bezdětnost). Na svatbu, která se konala 15. března 1933 a trvala celých sedm dní, se do Mukačeva sjelo na dvacet tisíc hostů z celé Evropy, a dokonce i z USA. Okolní státy zrušily pro svatební hosty

vyšel článek s titulkem „Senzáční židovská svatba v Československu“. Autor, jenž se o tématu informoval u pražského rabína Aladara Deutsche, který se s rabim Spirou znal, v článku poznamenává, že „budou zachovány všechny náboženské tradiční zvyky, které jsou již v Praze neznámý“. O nevěstě se pak píše, že „Fryma je štíhlá a krásná děvče, poněkud plaché a poslušné. Je čistě semitského typu, má velké temné oči a právě se rozloučilo se svým dívčím účesem, prostým a hladkým s pečlivě učešanou cestičkou uprostřed. Fryma je domácí vychovaná, ale inteligentní, mluví česky, německy, maďarsky, anglicky a francouzsky.“

Celou svatbu natáčela hollywoodská společnost Fox, jež Spirovi zaplatila za povolení 100 000 korun. Když věc vyšla najevo, stal se Spira terčem kritiky svých protivníků. Spira žádal producenty, aby film zničili, a vydal pod hrozbou exkomunikace zákaz jít se na film podívat. Společnost Fox následně Spiru žalovala a požadovala buď zrušení zákazu, nebo vrácení peněz.

Filmový materiál, který se naštěstí zachoval, je unikátní z mnoha důvodů. Obsahuje záběry z průvodu před svatbou i část promluvy rabího Spiry v jidiš ke shromážděnému davu, pronesené do mikrofonu. Dále v něm jsou přítomny i pasáže, dokumentující přítomnost jiné než ortodoxní židovské komunity ve městě – snad právě

i zobrazení diverzity vzbudilo odpor ze strany některých rabinů: sionistická mládež v evropském oděvu tančí horu (muži a ženy společně), žáci hebrejského gymnázia zpívají Ha-Tikvu.

Mukačevský filmový materiál je zajímavý i z hlediska dějin dokumenta-

ristiky. Byl totiž součástí amerického projektu *March of Time*, pokusu o nový typ dokumentárního žánru, přinášejícího od roku 1935 v přibližně měsíčních odstupech nezvyklá témata („issues“) a kombinujícího bezprostřední záběry se záběry hranými, společně vytvářejícími jakýsi živý obraz. V materiálu z Mukačeva je například zřetelné, že scéna, v níž se chlapec vy-

ptává obchodníka na cenu knihy a jejich rozmluvě přihlížejí zvědavci, byla uměle sehrána (film je volně k vidění na YouTube).

Na samý závěr dodejme několik slov o Spirovu zeti, jímž byl příbuzný Spirovy první ženy

Baruch Jehošua Jerachmi'el Rabinowitz (1914–1997). Pocházel rovněž z významné chasidské rodiny, jeho otcem byl Natan David Rabinowitz – Partzever rebe. Se Spirovou dcerou byl zasnouben již ve věku jedenácti let a doprovázel budoucího tchána na cestě do Svaté země. Po tchánově smrti se stal Rabinowitz vrchním rabínem mukačevských chasidů. Po útěku z transportu do Kamence Podolského se dostal do Budapešti, odkud později uprchl do Palestiny. Již před válkou jej začal opouštět vehementní antisionismus, jenž stál v centru ideologie mukačevských chasidů. Válečná léta pak tuto proměnu dokonala. Když rabi Baruch v roce 1946 nezískal funkci vrchního rabína Tel Avivu, o niž usiloval, odešel do Brazílie, kde vedle povinností rabína v São Paulu vyučoval i na místní univerzitě. Když byl roku 1960 unesen z Argentiny Eichmann, Rabinowitz akci Mosadu veřejně podpořil a kvůli výhrůžkám ho musela chránit policie. Téhož roku se rabi Baruch vzdal vedení mukačevských chasidů ve prospěch svého syna, jenž obec znovuustavil v New Yorku. Rabi Baruch odešel do Izraele, kde působil do roku 1975 jako rabín v Cholonu a poté vedl malou studovnu v Petach Tikvě. Mukačevští chasidé nesli těžce jeho rozhodnutí vzdát se vedení obce a do dnes jeho jméno téměř nezmiňují.

PAVEL SLÁDEK a DANI ZISS

Rabi Spira v Mukačevu 1930. Foto A. Pisarek.

Rabi Rabinowitz (vpravo) diskutuje s rabi Shlisselem. Foto R. Vishniac.

vízovou povinnost a celou událost pečlivě sledovali novináři. V *The New York Times* informovali o nutnosti policejní asistence i o tom, že na svatbu dostalo pozvání šest set chudých. Také česká *Národní politika* o svatbě informovala v několika reportážích. V den svatby

CHARISMATICKÁ ŠVÝCARKA

Málo známé osudy Gertrud Lutz-Fankhauserové

Humanitární tradice ve Švýcarsku má kořeny v 16. století, kdy začala tato malá alpská země přijímat náboženské uprchlíky, ke kterým se později připojili političtí emigranti. Není příliš známo, že v pomoci druhým – v Palestině, v Evropě a v Jižní Americe – se více než půl století angažovala Gertrud Lutz-Fankhauserová, pozoruhodná žena z rodiny švýcarských

Gertrud Lutz-Fankhauserová. Foto archiv.

výrobců sýrů. Se svým manželem Carlem se v okupované Budapešti podílela na záchraně tisíců Židů. Zatímco aktivity Raoula Wallenberga zná celý svět, o činnosti manželů Lutzových a dalších zachránců se mnoho neví.

USA A VÁLKA V PALESTINĚ

Charismatická Gertrud narušovala všechny stereotypy. Když se v roce 1911 ve vesničce Rechthausen narodila, nikdo nepředpokládal, že vystuduje obchodní akademii v nedalekém Bernu a v osmnácti letech se vydá do Londýna. V roce 1930 už žila u příbuzných v Texasu a našla si místo sekretářky na švýcarském konzulátu v St. Louis v Missouri. Tam se seznámila se svým budoucím manželem Carlem Lutzem (1895–1975). V lednu 1935 spolu odjeli do Palestiny, kde se Carl Lutz stal vicekonzulem. Občanská válka mezi Palestinci a židovskými přistěhovalci (1938–1939) je zastihla naštěstí již v Tel Avivu, městě s evropským charakterem.

Po vypuknutí druhé světové války zastupoval Carl Lutz jako člen neutrální švýcarské diplomatické mise německé zájmy v Palestině. Jeho úkolem bylo zaříditi transfer 2500 Němců z internačních táborů v britském mandatorním území do třetí říše a také převést značné majetky znepráteleného Německa do Berlína. Do jeho kompetence ale nespádalo více než 70 tisíc Židů s německými

pasy. Gertrud Lutzová, která pracovala jako neplacená sekretářka, převzala sociální úkoly. Starala se v internačních táborech a ve vězeních o německé manželky, o děti a staré lidi z arabských smíšených rodin. Britská okupační správa ji volala k nemocným a k porodům v celé Palestině. Jejím muži Britové příliš nedůvěřovali a na podzim 1940 musel zemi opustit; Gertrud zůstala v Palestině ještě rok a věnovala se své práci. Palestinská činnost obou manželů (včetně jejich kontaktů s nacisty) byla klíčová pro pozdější záchranu budapešťských Židů.

ZÁCHRANA ŽIDŮ V BUDAPEŠTI

Od ledna 1942 zastupovalo Švýcarsko v Budapešti zájmy států, které byly ve válečném stavu s Maďarskem. Těch bylo nejprve deset, později čtrnáct, mj. USA a Velká Británie s koloniemi a mandátní Palestinou. Vedoucím oddělení pro zahraniční zájmy se stal Carl Lutz. Maďarské židovské organizace ho přiměly, aby vystavil víza do Palestiny zhruba pro 10 000 Židů, mezi nimiž byli i uprchlíci z fašistického Slovenského státu. Až do nacistické okupace 19. března 1944 zůstalo Maďarsko v podstatě mírovou oázou.

Hned první den okupace odtransportovalo gestapo pod velením generála SS Edmunda Veessenmeyera významné židovské osobnosti do Mauthausenu. Adolf Eichmann byl hrdý na to, že od 17. května do 9. července zorganizoval se štábem šedesáti spolupracovníků deportace 437 402 Židů do Osvětimi. Další transporty zastavil na nátlak Spojenců a pod vlivem Vrbovy a Wetzlerovy zprávy teprve admirál Horthy.

Švýcarský vyslanec ministr Maximilian Jäger a vicekonzul Lutz začali vyjednávat s Eichmannem, který jim vyšel vstříc především díky znalosti aktivit Gertrudy a Carla Lutzových v Palestině. Povolil, aby do Palestiny odjelo 8000 židovských dětí a mladistvých, tzv. chalucim, a v červenci 1944 vystavili švýcarské úředníci s pomocí tamějších Židů tzv. kolektivní pasy pro 7800 rodin, v každém pasu byly fotografie a jména všech rodinných příslušníků. Maďarská vláda poskytla švýcarskému konzulátu dům ve Vadász utca 29, který prohlásila za neutrální území (dnes je v této budově přístupna pamětní síň Carla Lutze).

Dnem a nocí ho obléhaly tisíce zoufalých lidí; pracovalo v něm 110 zaměstnanců a Lutz dal natisknout další formuláře, které podepisoval. Židé, kteří nemohli vycestovat, dostávali tzv. ochranné papíry (Schutzbriefe).

V červenci přijel do Budapešti Švéd Raoul Wallenberg, který také začal vystavovat ochranné doklady. Ke Švýcarsku a Švédsku se připojily další neutrální státy: Španělsko, Portugalsko a papežský vyslanec z Vatikánu Angelo Rotta. Protože ochranných dokladů smělo být vydáno dohromady pouze 15 000, objevovalo se množství falzifikátů.

Dne 15. října 1944 svrhli maďarští fašisté (Šípové kříže) vládu Miklóse Horthyho a nastolili diktaturu pod vedením Ference Szálasiho. S Eichmannovou podporou pak prohlásili 72 švýcarských a 32 švédských domů, kde žili Židé s ochrannými papíry, za mezinárodní ghetto. Židy bez potřebných dokumentů, ale mnohdy i s nimi, odvlékali do cihelen na okraji Budapešti, odkud měli být transportováni do Osvětimi. V hlavním městě přeplněném uprchlíky vládl nepředstavitelný chaos, v němž příslušníci Šípových křížů na útěku před Rudou armádou hnali asi 40 000 židovských obyvatel v pochodech smrti do Rakouska. Tyto pochody přežil jen málokdo. Mnoho Židů bylo také postřeleno na březích Dunaje, Švýčari se snažili zachránit z ledové vody zraněné.

Vadász utca 29 v Budapešti, 1944. Foto archiv.

Eichmann a maďarští fašisté donutili Carla a Gertrudu Lutzovy, aby pravost ochranných papírů ověřovali. Mezi čtvrtou a pátou hodinou ranní začínali pod dozorem SS a Šípových křížů kontrolovat dokumenty. Statečně Gertrud se při-

tom podařilo zachránit desítky rodin před transportem. V židovských domech a jiných úkrytech přežilo díky manželům Lutzovým a jejich spolupracovníkům neuvěřitelných 62 000 lidí.

Během blokády Budapešti se Gertrud Lutzová postarala o dalších 50 lidí skrytých ve sklepení konzulátu. V stejné době se podařilo švýcarské představené kongregace Srdce Ježíšova Hildegard Gutwillerové zachránit v rozbombardovaném učitelském ústavu Sophianum a v přilehlém klášteře více než 250 lidí, z toho 40 židovských žen a dětí. Sestra Hildegard byla vyznamenána památkem Jad vašem v Jeruzalémě, stejně jako Carl a Gertrud Lutzovi a jejich spolupracovníci Harald Feller, Peter Zürcher, Max Meier, Ernst Vonrufs a zástupce Mezinárodního Červeného kříže Friedrich Born. Pod vlivem paranoidní stalinistické doktríny sovětská NKVD po skončení války některé zachránce zatkla. Haralda Fellera a Maxe Meiera se po roce podařilo Švýcarům vyměnit za sovětské vojáky, Švédové tuto cestu odmítli.

ŠVÝCARSKÁ POMOC A UNICEF

Po skončení války Carl Lutz svou ženu opustil (zemřel před čtyřiceti lety, 13. února 1975). Gertrud se dál zabývala humanitární činností, vedla delegace švýcarské pomoci ve Finsku a v Polsku, kde se věnovala především opuštěným, nemocným a podvyživeným dětem. V roce 1948 začala působit v nově založené organizaci OSN na pomoc dětem, v UNICEF, pro kterou pracovala nejdříve v Polsku a později v Brazílii (1951–1964), kde zakládala kliniky pro matky a děti, školila zdravotní personál a především zachránila tisíce dětí před smrtí hladem. V Brazílii byla nesmírně populární, provincie Mato Grosso a Goiás jí udělily čestné občanství a až do konce 20. století po ní byly pojmenovávány nově otevřené nemocnice a domovy. Krátce pracovala v Turecku, poté přesídlila do Paříže jako viceprezidentka UNICEF pro Evropu a severní Afriku (1966–1971). I nadále vedla akce své kmenové organizace, zastupovala UNICEF na všech kontinentech, angažovala se politicky a sociálně a až do posledního okamžiku se starala o odkaz Carla Lutze. Zemřela na selhání srdce ve vlaku na cestě do televizního vysílání o něm a o záchraně Židů v Budapešti. Letos 29. června to bude právě dvacet let.

HELENA KANYAR BECKER, Basilej

PAMÁTKE JOSEFA RŮŽIČKY

Stolperstein před budovou švédského velvyslanectví v Praze

Následující text je mírně zkrácený a upravený projev velvyslankyně Švédského království Anniky Jagander, pronesený 26. ledna 2015 při příležitosti položení kamene zmizelých – Stolpersteinu – pro Josefa Růžičku. Kámen zmizelých instaloval u budovy velvyslanectví předseda švédského parlamentu Urban Ahlin za účasti potomků Josefa a Anny Růžičkových.

Krásnou budovu na Hradčanech na adrese Úvoz 13, ve které dnes sídlí švédské velvyslanectví, nechali na místě původního hostince v letech 1928–1929 vybudovat Josef a Anna Růžičkovi. Josef Růžička byl právník a pracoval v bance, která vyřizovala některé obchodní transakce a právní úkony pro nedaleký Strahovský klášter. Z historie budovy víme, že Josef Růžička vedl náročná a dlouholetá jednání s městskou radou, než povolení ke stavbě na tomto výjimečném místě získal. Hlavní podmínkou bylo, aby nový dům dobře zapadl do okolní historické zástavby. Projektoval ho známý pražský architekt Tomáš Šašek a svého úkolu se zhostil velmi úspěšně.

Josef Růžička se nezabýval pouze právem. Byl také honorárním konzulem Panamy. Když došlo k okupaci Československa, začal jako konzul vydávat panamská víza československým Židům a tak jim umožnil uniknout záhubě. V roce 1939 byl nacisty uvězněn a 23. května 1942 zahynul v koncentračním táboře Mauthausen. Udal ho pravděpodobně člen gestapa, který se do jednoho z větších bytů v domě nastěhoval. Anna s dětmi byla nucena dům opustit a mohla se do něj vrátit až po skončení války.

Bezprostředně po skončení války si volné prostory v domě pronajal švédský velvyslanec Torsten Hammarström. Jeho úkolem bylo obnovit činnost velvyslanectví, které bylo za nacistické okupace uzavřeno.

V roce 1948 došlo ke komunistickému převratu a Anna Růžičková přišla o svůj majetek podruhé. Komunisté její dům zestatnili a směla v něm zůstat pouze jako nájemnice. Musela platit jak nájem, tak i umořovat půjčku na dům, který jí už nepatřil. Dcera Tatiana se zapojila do protikomunistického odboje a později strávila dlouhá léta ve vězení. Její manžel byl ob-

viněn ze špionáže pro USA a v roce 1950 popraven. Jejich tragicky ukončené manželství trvalo pouhé dva roky.

Dnes jsme se tu sešli, abychom uctili památku Josefa Růžičky a jeho ženy Anny, bez nichž by tento dům nevznikl, a také abychom si připomněli, že letos je to už sedmdesát let od chvíle, kdy se sem nastěhoval první poválečný švédský velvyslanec.

Po sametové revoluci, kdy byl dům konečně původním majitelům navrácen, byla vdova po Josefu Růžičkovi už dávno po smrti. Dcera Tatiana, která žila dlouhá léta ve Spojených státech, učinila nezměrně velkorysé gesto a darovala zděděnou polovinu

domu švédskému státu. Druhou polovinu Švédsko odkoupilo od rodiny syna Primuse.

Chodník před budovou velvyslanectví, do kterého jsme dnes Stolperstein – kámen zmizelých se jménem Josefa Růžičky – zasadili, je

jedním z mnoha. Převážná většina připomíná oběti genocidy Židů, další byly vsazeny na památku Romů a Sintů, homosexuálů, černochů, křesťanů, členů odboje nebo třeba – jako v případě Josefa Růžičky – na památku lidí, kteří jednoduše následovali své svědomí a chtěli udělat správnou věc: pomoci svým bližním v nouzi. V srpnu minulého roku už bylo v rámci Stolpersteine rozmístěno na 48 000 kamenů v osmnácti evropských zemích. To činí ze Stolpersteine největší památník na světě.

Mé velvyslanectví je hrdé na to, že se dnešního dne připouje k tak úžasnému projektu. Mohu jen doufat, že tento kámen bude sloužit jako další drobná, leč významná připomínka tragického osudu Josefa Růžičky, jeho manželky Anny i celé jejich rodiny v čase dvou hrůzných období – nacismu a komunismu.

Kámen, zasazený na památku Josefa Růžičky i jeho ženy Anny, je něčím víc než jen vzpomínkou na dva lidské osudy. Je připomínkou morální odvahy, humanismu a empatie. To jsou hodnoty, které je třeba hájit i v dnešní, takzvané moderní době. Zejména pak v boji proti xenofobii, rasismu a celkově klesající toleranci, jak jsme toho svědky po celé Evropě. Malý kámen nám může pomoci, abychom nezapomněli.

PHILIP ROTH ZBAVENÝ MASEK A ROTH ROZHOŘČENÝ

O dvou nových knihách (o Rothovi a od Rotha) v češtině

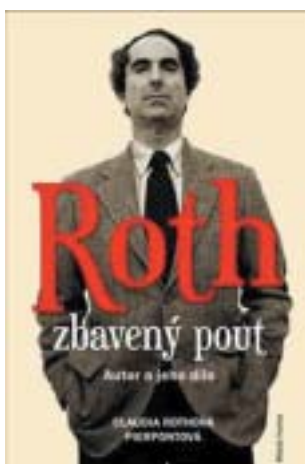
Amerického židovského autora Philipa Rotha (1933) není třeba nijak obsáhle představovat, známé je též jeho nedávné rozhodnutí s dráhou spisovatele skončit. Což ovšem neznamená, že by se čeští čtenáři neměli na co těšit. Ne všechno z jeho próz bylo dosud přeloženo a začínají vznikat i první publikace o Rothovi. Pražské nakladatelství Mladá fronta tak uvádí hned dva rothovské svazky: titul Roth zbavený pout, což je studie života a díla Philipa Rotha z pera Claudie Rothové Pierpontové, a Rothovu novelu Rozhořčení (2008).

ANI ZPOVĚĎ, ANI MÝTUS

K pochopení toho, z jakých pozic Rothová Pierpontová o Rothovi píše, je dobré ji představit. Oproti dřívějším dohadům to totiž není další rothovská mystifikace, nýbrž novinářka pracující pro časopis *The New Yorker* a s autorem nijak spřízněná. Jak sama přiznává, je velkou obdivovatelkou jeho próz a spisovateli byla představena před zhruba deseti lety, přičemž on jí začal věřit natolik, že jí umožnil číst hrubé verze svých pozdních novel. Její studie je tedy založena na vzájemném přátelství, na dlouhých a podnětných rozhovorech a na tom, že měla přístup k Rothovu osobnímu archivu, on sám se ovšem zřekl práva veta a úmyslně výsledek nečetl, a tudíž ani neautorizoval. Na rozdíl od vědeckého životopisného díla textu chybějí nejen odkazy a bibliografie, ale především názory jiných lidí, kteří se na Rothově životě nějak podíleli – a o nichž se samozřejmě také píše. A na rozdíl od klasických interpretačních studií Rothova díla měla autorka tu výhodu, že kromě dobových recenzí a vlastního úsudku se mohla opřít též o zpětný pohled toho nejzasvěcenějšího, jemuž navíc rozhodnutí s tvorbou nepokračovat přineslo potřebný – často až sebeironický, uvolněný a suše věčný – odstup.

Ve výsledku se tedy Rothová Pierpontová zjevně rozhodla – na rozdíl od pře-

vládajícího mýtu – k Rothovu dílu přistupovat tak, jak k němu přistupuje samotný prozaik, který se nikdy nepovažoval za zpovědního spisovatele. Dával přednost německému termínu „maskenfreiheit“, tedy svobodě získané maskou. A samozřejmě je dobré zjistit, kde ta

kteřá zuckermanovská či kepeshovská maska začíná a kde zase končí – a popřípadě co se odhalí, když ji odstraníme. V *Rothovi zbaveném pout* se tudíž logicky zmiňují muži a především ženy, kteří a které Rotha inspirovali, a hlavně se rozebírá samotný Roth, který byl sám sobě největším tématem – přičemž nejpronikavější postřehy zpravidla přináší formou reprodu-

kované přímé řeči on sám. Což ovšem Rothové Pierpontové nijak nebrání, aby právě ta hodně osobně motivovaná díla ze 70. let rázně neseřetla (kupříkladu *Žít jako muž*, do češtiny ještě nepřeloženo), přičemž za Rothův umělecký vrchol považuje *Sabbathovo divadlo* a *Americkou idylu*. Tedy romány, při jejichž interpretaci se o autorův život opírá jen minimálně a přesvědčivě je analyzuje na základě kontrastů, které v nich bystře nachází.

MANŽELKY A MILENKY

Někteří zaoceánští recenzenti od autorky senzacechtivě očekávali, že stran Rothova milostného života vyřeší veškeré záhady, text je však uměřený. Objasňuje Rothovo první nevydařené manželství, do něhož byl Roth coby „hodný židovský chlapec“ vláknán podvodem (konkrétně fingovaným těhotenstvím), byť si Roth sám v jeho hodnocení protiřečí (na jednom místě tvrdí, že své tehdejší ženě vděčí za téma, jinde zas, že jí nedluží nic). A zmiňuje se též

o manželství druhém s Claire Bloomovou, důležitém ve světle jeho tvorby přinejmenším proto, že díky němu se Roth důvěrně obeznámil s často špatně skrývaným britským antisemitismem – včetně bouřlivé diskuse, která vypukla poté, co tato anglická herečka uveřejnila po rozvodu svou verzi života s Rothem. Ani tady však Rothová Pierpontová na Rotha nijak netlačí (dozvíme se sice, že chtěl Bloomovou zažalovat, ovšem už ne přesně na základě čeho) a bezvýhradně přejímá a přijímá jeho tvrzení.

Jako podstatně méně relevantní se pak jeví zmínky o Rothových dalších vztazích – byť byly patrně zamýšleny jako diskrétní, neboť převážně neuvádějí jména. Paradoxně však mohou jen přilít olej do ohně dnes tolik rozšířených feministických debat, zda Roth nechápal ženy jen jako objekty mužské erotické touhy. Oproti tomu osvěžující a hodně zábavný, byť také nikterak klíčový, je Rothův popis někdejšího nezávazného flirtu s Jackie Kennedyovou: „Vím všechno o Lee Harveyem Oswaldovi a ona čeká, že ji políbím? A co kubánská raketová krize, opravdu čeká, že ji políbím?“ A naopak přímo zamrazí z jeho brilantní charakterizace *Deníku Anny Frankové*, tedy dívky, která byla také jeho múzou (viz *Elév*): „To ticho, ta prázdnota, která následuje po poslední stránce, představuje nepopsatelnou hrůzu...“

PĚKNĚ KRVAVÁ IDYLA

Z *Rotha zbaveného pout* už známe řadu biografických detailů, které autor zachytil v novele *Rozhořčení*: i jeho nechal kdysi otec kvůli pozdnímu příchodu před zamčenými dveřmi venku, i on se musel za studii na Bucknellu účastnit kázání v kapli a konečně byl tamtéž předvolán k proděkanovi (pravda, za uštěpačný útok na školní týdeník) – a i jemu hrozila v první polovině 50. let Korea. Stejně jako protagonistovi *Rozhořčení* Marcusi Messnerovi, který se v rámci úniku před příliš ochranným otcem ocitne na Winesburgu, klamně idylické vzdělávací instituci v malé, konzervativní komunitě na rádobě bezpečném, demokratickém Středozápadě. Marcus přitom nechová žádné

přehnané ambice: chce jako první z rodiny vystudovat vysokou školu a přivydělávat si o víkendech tak, aby ulehčil těžce pracujícímu otci. Což se mu úspěšně daří až do chvíle, kdy prostě „nedokáže chodit na kázání a držet hubu“ – ne proto, že by byl zbožný Žid, ale protože je stoupenec Bertranda Russella, a tudíž přesvědčený ateista. A svůj názor si hodlá obhájit i před proděkanem Cauldwellem, kterému coby synek vychovaný k úctě k autoritám říká „pane“. Cauldwell je ovšem, zdá se, v hloubi duše antisemita a Marcusovy údajné antispoločenské postoje začne přičítat jeho původu...

Aniž bychom vyrazili příliš, v jedné z úvodních scén se detailně líčí Messnerovic košer řeznictví v Newarku, zatímco scény poslední nás přenášejí do krvavé řeže v Koreji. Kniha se otvírá krátkými, jasnými větami, které brzy nabudou na délce i na naléhavosti a vášni. Vždyť již z názvu vyplývá, že nepůjde o žádné maličkosti – ať už je to přebujelé ego a hloupost druhých, zkratkatelost institucí či hrdinova vlastní pýcha. Marcus je přece vážný mladík věřící v principy a v píli, který kromě první a pořád ještě docela nevinné milostné avantýry řeší i veliké mravní dilema a který ještě nechápe, že „i nejbanálnější volba může přinést ty nejstrašnější následky“. A právě odtud pramení jeho hněv, údiv a žal.

Závěrem konstatujeme, že *Roth zbavený pout* je poměrně zdařilý a milý pokus o vhled do mistrova života a díla, u něhož se ani nedalo předpokládat, že by autorka nestála ve všech kontroverzních otázkách – a že jich za jeho kariéru bylo dost – vždy na Rothově straně. Text je přístupný i laikům. Ale i odborníkům přináší (přínejmenším do té doby, než vyjde Rothova autorizovaná biografie Blakea Baileyho, na níž již oba pracují) nemálo zajímavých poznatků. Jedním dechem však musíme dodat, že máme-li zároveň možnost sáhnout po *Rozhořčení*, které jen nepatrně pokulhává za kvalitami dalších Rothových pozdních novel jako *Nemesis* nebo *Jako každý člověk*, volba je jasná: pořád radši Roth.

HANA ULMANOVÁ

Claudia Rothová Pierpontová: Roth zbavený pout. Autor a jeho dílo. Přeložil Jiří Hanuš. Mladá fronta, Praha 2015, 448 stran; dop. cena 349 Kč.

Philip Roth: Rozhořčení. Přeložil Šimon Pellar. Mladá fronta, Praha 2015, 184 stran; dop. cena 249 Kč.

HAPPY END V ROKOKU

Několik otázek pro režiséra Arnošta Goldflama

Pražské divadlo Rokoko uvádí od konce března současnou izraelskou tragikomedii od autorky Anat Gov. Gov byla původně herečka, ale brzy se začala věnovat psaní. Jako scenáristka připravila několik zábavních pořadů v izraelské televizi a v devadesátých letech se prosadila také jako autorka divadelních komedií. Její hry jako *Největší přátelé*, *Manželství* nebo *Lysistráta 2000* získaly v Izraeli řadu ocenění a měly velký divácký ohlas. Komedie *Ó, můj bože* se pak úspěšně uváděla v Evropě i v Americe. Hru *Happy End* začala psát poté, co u ní lékaři objevili rakovinu, již roku 2012 ve věku 59 let podlehla. Zabývá se v ní tématy, která se příliš otevřeně (a tím méně v divadle a ještě vzácněji komediálně) neprobírají – umíráním, „léčbou“ nevyléčitelně nemocných, vztahem lékaře a pacienta. I když se dotýká natolik závažných věcí, jakými jsou nemoc a smrt, nechybí jí humor a nadhled. Tímhle neotřelým přístupem si získala srdce mnoha diváků a současně podpořila prevenci v boji proti této zálučné chorobě. Anat Gov přežila s rakovinou celé čtyři roky, během kterých, jak sama řekla v jednom z posledních rozhovorů, bylo víc dobrých než špatných dní.

Do češtiny drama, které se celé odehrává na jedné telavivské klinice, převedla Šárka Doležalová. Záštitu nad ním převzalo Izraelské velvyslanectví v Praze; v hlavních rolích účinkují Dana Batulková, Radka Fidlerová a Jitka Smutná, režijně ho nastudoval Arnošt Goldflam. Ten nám při této příležitosti zodpověděl několik otázek.

Hlavním tématem hry *Happy End* je umírání. Myslíte si, že takové – bolestné a úplně soukromé – téma se vůbec dá zprostředkovat na jevišti?

A jak se to podle vás povedlo autorce?

Jak je vidět, tak dá. Hru napsala z nadhledu, z neočekávaného úhlu s ironií, ba i židovskou sebeironií, zcela nečekaně! Je to lidsky tragická situace, ale zcela nečekaně zpracovaná.

Myslím, že se jí to povedlo výborně. Vložila do hry také hudební čísla, písně, tance, myslím, že i hodně humoru, takže tohle všechno, dobře načasováno, odlehčí tu tíhu smutku, bolesti, což tam také nepochybně je. A navíc, poněvadž Anat Gov byla herečka, jsou jednotlivé repliky dobře pointovány, vtipně, ba někdy i překvapivě. Postavy jsou věrohodné a každá z nich je osobitá, má svůj specifický charakter.

Komplikovala české nastudování hry řada židovských a izraelských reálií?

Jen částečně. Snažili jsme se pro českého diváka některé věci vyjasnit a jiné jsme někdy, v zájmu věci, vypustili. Vlastně jsem si přál, aby to bylo pro diváka obecného s tím, že Židé si tam možná, v což doufám, užijí ještě něco navíc.

Co bylo režijně nejobtížnější a co vás na té hře nejvíc zaujalo a bavilo?

Těžké je právě vyvažování té tragiky a humoru, to střídání žánrů a to, aby si herci na ty střihy, skoky mezi žánry zvykli. To mě, nás všechny velice bavilo a zároveň to bylo hodně těžké. Nechtěl jsem podlehnout tomu, že budu z diváků loudit slzy, a zároveň jsem nechtěl, aby to vypadalo, že to nějak zlehčujeme. Prostě největší práci nám všem, mně především, dalo hledat a snad i najít tu rovnováhu, vyvážit smích na jedné straně a slzy na druhé.

(am)

Autorka Anat Gov. Foto archiv.

Režisér Arnošt Goldflam. Foto archiv.

JAK DÁNSKO BRÁNÍ SVÉ OBČANY

Co znamenají kodaňské útoky

Následující text napsal Jeffry Mallow 15. února, tedy den po teroristickém útoku v Kodani, v němž dánský občan s palestinskými kořeny vraždil v kavárně v centru města a poté u několik kilometrů vzdálené synagogy. Text publikoval server Forward.com, přeložila am.

Co znamenají kodaňské útoky? Jednu vraždu spáchal útočník v kavárně, ve které se konalo fórum o svobodě projevu, jehož se účastnil švédský kreslíř Lars Vilks, a druhou u kodaňské synagogy. Víc není třeba dodávat. Islamisté nečiní rozdíly, a to ani v zemích, v nichž jsou muslimové vítáni. Nežene je ani antisionismus, jak tvrdí dánská a západoevropská levice. Mají přesný cíl: umlčet svobodný projev a zabít Židy.

Prvotní provokace, pokud to tak lze nazvat, nastala v roce 2005 a týkala se karikatury proroka Muhammada. Vzápětí vyzvalo několik radikálních muslimských vůdců po celém světě k vraždě dánských kreslířů za to, že zobrazili proroka nelichotivým způsobem a za to, že ho – v rozporu se zákonem šaría – vůbec vypodobnili. V řadě zemí pak došlo k útokům na Dány a dánské podniky.

Ale v jedné zemi se násilnosti nekonal: v samotném Dánsku. Zde vyzvala skupina umírněných imámů k pokojným demonstracím a připomněla svým následovníkům, že jako přistěhovalci museli hodně pracovat, aby získali dánský pas, a neměli by se ho proto tak lehce zříkat. Únorový kodaňský útok napadá i tyto lidi. Berou své občanství vážně, jako dar, jež jim jen málokterá země poskytne. Když jejich souvěrci porušují dánskou oddanost svobodnému projevu a náboženské toleranci, rozčiluje je to jako muslimy, stejně tak jako Dány.

DRUHÁ ŠANCE PRO „VZPURNÉ MLADÍKY“

Dánsko nabízí svým občanům plnohodnotnou účast v politickém dění. Někteří ji přijímají, jiní volí raději terorismus.

K těm, kdo výzvu k účasti v politickém životě přijali, patří především bývalý dánský poslanec parlamentu Násir Chader, syn palestinského otce a syrské matky. Chader je předním obhájcem mírového soužití mezi demokracií a islámem. Roku 2005 založil hutí Umírnění muslimové, později přejmenované na Demokratičtí muslimové.

Jeho snahu komentoval mluvčí radikální odnože dánských imámů takto: „Jestli se Chader stane ministrem pro integraci, je dost pravděpodobné, že někdo pošle dva chlapíky, aby vhodil do povětří jeho i celé minister-

Záplava květin před kodaňskou synagou. Foto archiv.

stvo.“ Právě to, že skupina radikálních muslimů vítá terorismus, mělo za následek nedávnou tragédii v hlavním městě.

Mohu uvést i další příklady dánské snahy o integraci, nejen v rámci samotného procesu, ale též v rámci boje proti terorismu. V minulém roce spustily dánské úřady experiment, jímž chtějí zaměřit islamistickým násilnostem. Zatímco jiné západoevropské země své občany, kteří se vracejí ze služby v Islámském státě, zatýkají, Dánsko se rozhodlo, že tyto bývalé bojovníky bude rehabilitovat. Že s nimi nebude zacházet jako se zločinci a potencialními teroristy, ale jako se vzpurnými mladíky, kteří si ještě zaslouží druhou šanci. Mnozí to pokládají za naivitu, ale každopádně je to důkaz o tom, jak moc Dánové věří svým muslimským občanům, dokonce i těm radikálním.

DÁN JAKO DÁN

Jak tahle iniciativa funguje, se teprve ukáže. Mezitím se situace zhoršuje: protipřistěhovalecká Národní strana Dánska získává další a další stoupence. Židé už raději na veřejnosti nenosí kipy a Davidovy hvězdy. Vládní úředník požádal dánskou Sionistickou organizaci, aby sundala svou vlajku, neboť by mohla pobouřit ostatní (tedy muslimské) účastníky – a teď pozor – na festivalu kulturní různosti! Přistoupil tam k nám s manželkou nějaký muž a s blízko-východním přízvukem řekl: „Vypadáte jako Američani a Židi. Nesnáším oboje.“

Před několika týdny musela skupina proizraelských mírových židovských i nežidovských aktivistů a iránských disidentů ujet autobusy z vlastní demonstrace, protože jim policie nedokázala zajistit

bezpečnost. Během pochodu je obstopili mladí muslimové a čím dál hlasitěji jim vyhrožovali, nakonec kolem nich jezdili v autech, pokřikovali na ně antisemitská hesla a mávali vlajkami Hamásu. Očitý svědek nafilmoval několik mladíků, kteří na účastníky demonstrace hulákali „Zasraný Židi“.

Policisté, které útočník zranil v sobotu před synagou, nebyli před budovu postaveni nedávno jako ve Francii. V Dánsku hlídá synagogy policie a židovská ochranka ne-

stále – právě jejího člena džihádista zabil.

Myslím, že nastává chvíle, kdy se Dánové proberou. Jeden židovský přítel mi pověděl, co mu řekl jeho křesťanský příbuzný, který se rozhodl chodit na všechny další demonstrace: „Tohle je Dánsko. Tady se to dít nebude.“ Mí dánští známi, kteří se ztotožňují se sociální demokracií a volí levicové liberální strany, berou události velmi vážně. Nikdo nepředstírá, že situace je jiná, než skutečně je.

Navzdory obecnému povědomí nemají Dánové vůči Židům nějaké vyhraněné city – ani v pozitivním, ani v negativním smyslu. Současně ale mezi Dány nerozlišují – ani podle náboženství, ani podle etnika – a nesnesou, aby na ostatní Dány někdo útočil. Nacisté tuhle dánskou vlastnost nepochopili, nechápou ji ani islamisté. A nechápou ani to, jak hluboce Dánové vyznávají svobodu projevu. Brzy to snad zjistí.

IZRAEL: Volby pod dojmem Íránu

V úterý 17. března půjdou Izraelci volit. Zatím to nevypadá na přelomové volby ani na třeskutou kampaň. Doby, kdy se ve vládě střídala levice a pravice, jsou pryč. Favoritem je dosavadní premiér Benjamin „Bibi“ Netanjahu, ale nelze říci, že má vítězství v kapse, natož jakou vládu pak sestaví. Jestli se sekulárními partnery jako nyní, či jestli se více opře o strany náboženské.

Předvolební atmosféra přesto houstne, ale o to se starají spíše události a trendy zvenčí. Jednak letité napětí ve vztahu s Amerikou – tedy ve vztahu Netanjahua a prezidenta Baracka Obamy. A ještě více posuny ohledně Íránu. V listopadu uplynul rok od uzavření prozatímní dohody šesti velmocí s Teheránem o omezení iránského jaderného programu. Platila na šest měsíců. Pak byla prodloužena a pak ještě jednou. Vyprší 30. června, a nenahradí-li ji dohoda definitivní, úplná a vymahatelná, Írán trvale zůstane tzv. prahovým státem – takovým, který v případě potřeby dokáže vyvinout jadernou zbraň v řádu měsíců.

AŽ PROMLUVÍ NETANJAHU

Tato atmosféra bude spoluutvářet kolorit volební kampaně v Izraeli. Už počátkem března pojedje Netanjahu do Washingtonu, ale... Nepřijme ho prezident Obama, nýbrž má promluvit v Kongresu na pozvání šéfa sněmovny Johna Boehnera, což vyvolává námitky Bílého domu. Je tu totiž hned dvojnásobný zádrhel. Zaprvé je teď Kongres většinou republikánský, opoziční k prezidentu Obamovi. A zadruhé má Netanjahu mluvit na téma Íránu.

Nejde jen o nějaké špičkování, jak by se mohlo zdát (ve stylu, že aby se USA vměšovaly do politiky Jeruzaléma, Izrael se vměšuje do politiky Washingtonu). Kořeny té zdrženlivosti líčí Bret Stephens v listu *The Wall Street Journal*. Když premiér Netanjahu přijel poprvé za prezidentem Obamou (18. května 2009), uslyšel od něj, ať podpoří palestínskou státnost a zmrází výstavbu osad na Západním břehu. Obojí učinil, ač se zdráháním, do konce roku. A teď přichází ta hlavní otázka: Jakou protihodnotu Obama poskytl? Vyšel vstříc Bibiho přání, ať stanoví konečnou lhůtu pro jadernou diplomacii s Íránem? Ne. Nadále odmítal „uměle stanovené lhůty“. Tady je prapůvod chladu mezi Netanjahuem a Obamou.

Podle Stephense ten příběh stojí za připomínku, neboť ukazuje nepříjemnou pravdu o Americe Obamovy éry. Prezident rád přijímá projevy přízně od spojenců, ale oplácí je opomíjením a uštěpačností. Má pochopení pro potřeby autoritářských lídrů, jakým je iránský prezident Rúhání, ne pro potřeby demokraticky zvolených politiků, jakým je premiér Státu Izrael. Úhrnem: promluví-li Netanjahu v Kongresu na téma Írán, popudí tím sice Obamu, ale bude to velmi přijatelná cena za to, že upozorní na zásadní problém v zásadní věci. Proto by neměl ustoupit tlakům na to, aby svou řeč zrušil.

SOLIDARIZUJTE SE S ŽIVÝMI

Podobný postoj zaujímá Charles Krauthammer v novinách *Washington Post*.

V roce 2013 Benjamin Netanjahu demonstroval Valnému shromáždění OSN čerčevnou čarou, kam se iránský jaderný program nesmí dostat. Foto archiv.

Vychází ze 70. výročí osvobození Osvětimi, kdy rituální sliby „už nikdy více“ zhořkly ironií: antisemitismus se do Evropy vrací. Ba stává se čímsi rutinním. Kdyby se vraždy v pařížském košer lahubkářství neudály zároveň s útokem na redakci Charlie Hebdo, kolik světové pozornosti by získaly? Návrat antisemitismu v Evropě je realitou, návratem k normě. Fakt, že stud za holokaust učinil antisemitismus společensky nepřijatelným, byl dočasnou anomálií a ta již skončila.

Nicméně antisemitismus v Evropě není židovský problém, pokračuje Krauthammer. Je to problém evropský, který musí řešit sama Evropa. Budoucnost Židů teď ohrožuje muslimský Blízký východ – srdce globálního antisemitismu, továrna na protizhkovskou literaturu, filmy i výzvy k násilí. Charta Hamá-

su nevyzývá jen ke zničení Izraele, ale k vraždění Židů kdekoli. Vůdce Hizballáhu Nasralláh vítá stěhování Židů do Izraele, neboť prý usnadní jejich likvidaci. A Írán pokládá zničení Izraele za své svaté poslání.

A tu jsme u konkrétních problémů dneška. Důvodů, proč je v zájmu světa zarazit jaderný program Teheránu, je více a nesouvisí s Izraelem. Patří sem narůstající hegemonie Íránu v regionu i šíření jaderných zbraní, jež by vedlo k závodům mezi Egyptem, Tureckem a dalšími státy, které by přece nenechaly „zbraň posledního soudu“ šiiťům. Ale iránská hrozba pro Izrael je zcela jiného řádu – bezprostřední, přímá a smrtelná.

Bývalý iránský prezident Rafsandžání byl považován za umírněného, přesto charakterizoval Izrael jako „zemi jedné bomby“. Jistě, věděl o jaderné kapacitě Izraele, o jeho schopnosti odstrašení, leč více sázel

na asymetrii: „Svržení jedné atomové bomby by stačilo na úplné zničení Izraele. Ale totéž uplatněno vůči muslimskému světu by mu jen způsobilo škody.“ Je to něco, co v očích Íránu stojí za úvahu – Izrael vyhlazen, islám pomstěn.

Právě proto je Krauthammer skeptický k tomu, že dohoda šesti mocností (pět stálých členů Rady bezpečnosti

OSN plus Německo) Teherán zastaví. Představa, že v tak nestabilním prostředí, jakým je teď Střední východ, by odstrašení mohlo fungovat jako v zamrzlém bipolárním světě studené války, je podle něj směšná.

Íránská atomová bomba je záležitost národní bezpečnosti, spojeneckých svazků i regionu Středního východu. Ale také je záležitostí unikátně židovskou. Právě židovský stát reprezentuje ty, kdo byli ohroženi vyhlazením, a teď sám čelí potenciální jaderné mocnosti, která mu hrozí vyhlazením.

Krauthammer končí až provokativně: „Truchlit za mrtvé Židy při 70. výročí Osvětimi je snadné. A, promiňte, laciné. Chcete ty mrtvé uctít opravdu? Tak se solidarizujte s živými – Izraelem a jeho šesti miliony Židů. Aby „už nikdy více“ nebylo jen prázdnou frází.“ **ZBYNĚK PETRÁČEK**

GORILÍ TÁTA ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Na otázku „Existují poučení ze Státu Izrael?“ odpovídá ředitel Českého centra v Tel Avivu Lukáš Příbýl v rozhovoru pro Lidové noviny: „Židé – a teď i jejich stát – fungují jako lakmušový papírek světa. Co se děje lidu Izraele, zbytek světa vždycky nejdřív ignoruje, případně z toho viní samotné oběti, ale pak to zlo přijde i na jiné. Únosy letadel, sebevražední atentátníci, popravy – to všechno tady bylo už před lety. Dnes jsou sebevražedné atentáty tak časté, že řada z nich se už ani nedostane do zpráv. Extremistů

a teroristů je vždy menšina, nejde jim ale o nějaký boj za narovnání skutečných či domnělých křivd, nýbrž o likvidaci svobodného způsobu života, jehož je Izrael představitelem. Takové ty argumenty, že v okamžiku, kdy se vyřeší palestinsko-izraelský konflikt, zavládne na Blízkém východě mír, to jsou strašné kecy. Izraelsko-palestinský konflikt se ale samozřejmě vyřešit musí, kvůli všem Izraelcům a Palestincům.“ (LN 21. 2.) ■ Vedení Prahy 7 se nelíbí chystaná podoba obchodního a administrativního Paláce Stromovka. Současný projekt investora, kterým je společnost Holešovický trojúhelník, patřící do britské skupiny Lordship, podle radnice neodpovídá nájemní smlouvě. Uvedl to starosta Prahy 7 Jan Čížinský. Lordship nyní v případě vypovězení nájemní smlouvy hrozí magistrátu až miliardovou arbitráží a Praze 7 desetimilionovou pokutou. Dohoda prý byla, že v centru vzniknou nejen obchodní plochy, ale také byty, radnice a památník. Palác má totiž stát na pozemku, na kterém byli za druhé světové války shromažďováni Židé k deportacím. „Nájemce to ale neholdá splnit,“ podotkl starosta. (MFD 18. 2.)

■ Prezident Miloš Zeman včera předal v Ammánu jordánskému králi Abdalláhovi II. Řád bílého lva. Nejvyšší státní vyznamenání mu udělil jako výraz podpory v boji s Islámským státem (IS). Abdalláh II. Zemanovi zase pře-

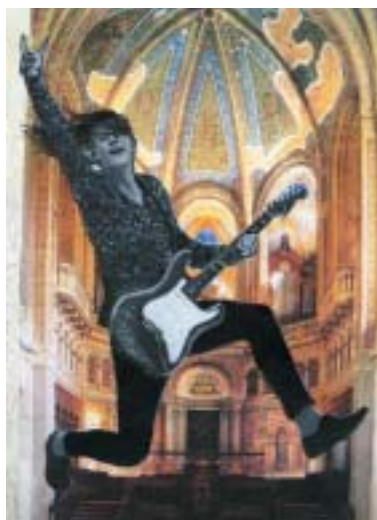
dal nejvyšší jordánské vyznamenání, Řád Husajna bin Alího. Zeman vyzvedl také statečnost Jordánska za to, že dokázalo extremisty potrestat za smrt svého pilota. Jeho vraždu označil za „symbol krutosti“ IS a krále pozval do ČR s přáním, aby Jordánsko v Praze otevřelo ambasádu. Abdalláh II. zdůraznil, že boj proti IS není jen záležitostí Jordánska, proti terorismu by se

podle něj měli spojit křesťané, muslimové i židé. Poukázal také na to, že kvůli boji s terorismem je třeba vyřešit izraelsko-palestinský konflikt. (Právo, 12. 2.) ■ Turistickou sezonu v Kolíně zahájí letos 30. dubna velká výstava v synagoze, která je věnována životu a dílu rabína Richarda Federa. „Dožil se 95 let, zemřel ve funkci vrchního zemského rabína v Čechách. V roce 1917 přišel do Kolína a prožil všechny ústrky, které tu Židé měli za druhé světové války. Terezín přežil jako jediný z rodiny, vrátil se a obnovil kolínskou židovskou obec. Součástí expozice bude i jeho pracovna, včetně předmětů

z Brna, kde dožil svůj život,“ uvedla historička z kolínského knihovny Miroslava Jouzová. (Kolínský deník, 19. 2.)

■ Historie vinohradnictví a vinařství na území České republiky. To je téma první letošní přednášky, kterou v únoru uspořádalo Městské muzeum a galerie Břeclav s Vlastivědnou společností regionu Břeclavsko. K tématu v břeclavské synagoze promluvil odborný asistent lednického Ústavu vinohradnictví a vinařství Radek Sotolář. (Nový život, 19. 2.) ■ Dan McCafferty, John Lawton a Graham Bonnet jsou rockovými legendami. Teď vyrážejí na spo-

lečné turné, v jehož rámci naplánovali jedinou zastávku v České republice – 7. května. V předvečer státního svátku, jímž si připomínáme konec druhé světové války, vystoupí v plzeňské Velké synagoze. „Jsou z této na světě třetí největší synagogy nadšeni,“ poznamenává Pavel Kozubek. Dana McCaffertyho, Johna Lawtona a Grahama Bonnetta v Plzni doprovodí orchestr Virtuosi di Praga. (Deník.cz 18. 2., 5plus2 20. 2.) ■ Izraelci poznali, co to je skutečná zima. V Jeruzalémě při sněhové bouři napadlo patnáct centimetrů sněhu. Bílé nadílky se dočkali dokonce i obyvatelé měst na jihu, jako je Berševa, největší město v Negevské poušti. Sníh tam napadl po dlouhých čtrnácti letech. Policie zprovoznila dálnice vedoucí do Jeruzaléma až v pátek odpoledne a úřady obyvatele žádaly, aby necestovali, pokud nutně nemusí. V noci na silnicích uvázly stovky aut. (Zprávy.iDnes.cz 20. 2.) ■ Gorilí táta Marek Ždánský přeje lásce. Tentokrát ale ne té opičí, nýbrž lidské. Novou roli oddávajícího plní jako zastupitel na Úřadu městské části Praha 13. „Dnes je můj třetí oddávací den. Jsem nervózní. Nejtěžší je zapamatovat si a správně vyslovit jména cizinců,“ přiznal Ždánský a krátce poté se pěkně zapotil. Hlavu mu zamotala dvojité izraelská svatba sourozenců.

„Dobře to dopadlo. Každý z ženichů si odvedl tu správnou nevěstu,“ oddechl si. Ženil se Tom se svou láskou Inbal a vdávala se jeho sestra Tal za Jošuu. Proč se brali Izraelci v Praze? „Chtěli jsme občanský sňatek, ten není v Izraeli možný,“ objasnil Tom. Také to byla náhoda. „Jeli jsme na koncert skupiny Queen, a tak jsme si řekli, když už jedeme do Prahy, proč se nevzít,“ prozradil Jošua. Dvojité svatba sourozenců je prý tradice. „Naše maminka a teta se také vdávaly ve stejný den,“ dodal Tom. (Aha, 21. 2.)

jd, ilustrace Jiří Stach.

Kalendárium

Dne **4. března** by oslavil **80. narozeniny** historik, překladatel, jeden z nejlepších znalců českých a moravských židovských památek **JIRÍ FIEDLER**. Pocházel z Olomouce, vystudoval bohemistiku, srbochorvatštinu a polonistiku na FF UK v Praze (z těchto jazyků také překládal), od roku 1969 působil jako redaktor v nakladatelství Albatros, po pádu komunismu nastoupil do pražského Židovského muzea. Svůj dlouholetý terénní a archivní výzkum shrnul v dodnes ceněné knize *Židovské památky v Čechách a na Moravě* (Sefer, 1992) a v projektu, na kterém pracoval v muzeu – elektronické *Encyklopedii židovských obcí v Čechách a na Moravě*; kromě toho byl respektovaným a ochotným rádcem řadě institucí, nakladatelství i jednotlivců, kteří hledali informace

Jiří Fiedler. Foto J. Daniček.

z oboru (mj. se údaj z židovské historie podílel na encyklopedii *Města a městečka* nakladatelství Libri). Zemřel tragicky násilnou smrtí dne 31. ledna 2014. Jeho osobnost čerstvě připomíná svazek *Listář* sestavený Dušanem Karpatským, v němž jsou otištěny i Fiedlerovy dopisy.

Před **125 lety**, dne **5. března 1890**, se Poděbradech narodil expresionistický básník a překladatel české poezie do němčiny **RUDOLF FUCHS**. Jeho mateřštinou byla čeština, ale své verše psal německy. Vydal několik básnických sbírek – tu první roku 1913 s názvem *Meteor*, druhou 1919 s názvem *Karavana*. Učinil spoustu práce pro česko-německé kulturní sblížení: Do němčiny převedl *Slezské písně* Petra Bezruče, pro německé čtenáře sestavil antologii 17 českých básníků, která vyšla v Berlíně roku 1926 pod názvem *Dožínkový věnec: Sto let české poezie*. Další antologie byla česko-německá a vyšla pod názvem *České a německé písemnictví v Čechách* (spolu s dalším „stavitelem mostů“ romanopiscem a germanistou Josefem Mühlbergerem za ni roku 1937 dostal Herderovu cenu). Ač komunist, zabýval se i biblickými tématy: psal básně pro časopis *Selbstwehr*, roku 1917 přispěl do sborníku *Židovská Praha* a ješ-

tě roku 1937 publikoval báseň *Mojžíš* v pražském Židovském almanachu. Roku 1939 odešel do Londýna a dne 17. 2. 1942 ho v bombardovaném městě srazil na ulici autobus.

Dne **25. března** uplyne **35 let**, kdy zemřel britský skladatel, klavírista, dirigent a učitel hudby **HANS WALTER SÜSSKIND** (1. 5. 1913 Praha–25. 3. 1980 Berkeley/USA). Pocházel ze smíšené česko-německé pražské židovské rodiny, která měla k hudbě velmi blízko: Otec Bronislav Bruno Süsskind byl významným vídeňským kritikem a matka Gertrude Süsskindová, rozená Segerová, učitelkou hry na klavír. Süsskind vystudoval v rodném městě konzervatoř (obor klavír) a soukromě skladbu. Později přidal studium dirigentství u George Szella, který mu v letech 1934–1937 zajistil místo v pražském Německém divadle. Mladý hudebník začal velmi brzy koncertovat, jak doma, tak v zahraničí. Zaměřoval se hlavně na díla soudobých skladatelů – byl např. prvním, kdo v Praze provedl souborně dílo Leoše Janáčka. Působil i v různých spolcích, např. v Přítomnosti či Mánesu.

Jako Žid se Süsskind rozhodl uprchnout před nacisty, povedlo se mu to na poslední chvíli, 13. března 1939, kdy odjel do Velké Británie. V Anglii vytvořil České trio – hudební těleso, které s podporou Jana Masaryka získalo řadu koncertních příležitostí. V roce 1942 se stal dirigentem operního souboru Carl Rosa Opera Company. Po válce se do Československa nevrátil.

V letech 1946–1952 působil Süsskind jako šéfdirigent Royal Scottish National Orchestra ve skotském Glasgowě. Následně vedl symfonický orchestr v australském Melbourne. Po krátkém působení v Izraeli vedl symfonický orchestr v kanadském Torontu, kde také vyučoval dirigování. Dalším působištěm se pak v letech 1968–1975 stala operní scéna v americkém St. Louis a akademická půda na Southern Illinois University. V roce 1971 zahajoval newyorskou operní sezonu v New York City Opera provedením Janáčkovy *Věci Makropulus*.

(am, RADEK AUBRECHT)

GERSHWIN & MAHLER

Sovětský symfonický orchestr a americká filharmonie se účastní festivalu v Itálii. Oba dirigenti sedí po na terase u kávy a ruský dirigent informuje svého amerického kolegu, jak to v SSSR chodí. „Většina toho, co tu píší noviny, je lež, nebo je to hodně zkrácené,“ říká. „Tak například zrovna dnes jsem četl v *New York Times*, že prý v SSSR je velký antisemitismus. Takový nesmysl. Stačí se podívat na náš orchestr. Ze sto patnácti členů je sedmdesát Židů! Tomu říkají antisemitismus?“ Vítězoslavně se zadívá na amerického dirigenta a ptá se: „A co ve vašem orchestru, jak tam to vypadá?“

„Víte,“ říká rozpačitě Američan, „já bohužel jaksi nevím, kdo z členů našeho orchestru je nebo není Žid...“

Tenhle vtíp ze šedesátých let minulého století se mi z dlouhodobého zapomení probudil v hlavě na koncertu Gershwin & Mahler 11. února ve Smetanově síni obecního domu, a nějak stále nemohu přijít na to, kde je tu nějaká souvislost.

Posudte sami. V první části programu se hrály dvě skladby – variace na témata z Gershwinovy opery *Porgy a Bess* a koncert pro saxofon, klavír a orchestr *Sára a Abraham* Jaroslava Jakuboviče.

Jakubovič, doprovázený Symfonickým orchestrem hl. m. Prahy FOK, hrál v obou opusech saxofonový part – a hrál ho skvěle. Pověst, která tohoto rodáka z Ústí nad Labem (1948), jenž už léta žije a hraje v Izraeli a v New Yorku, nelhala. Patří k světové špičce jazzových tenorsaxofonistů a ve skladbě na památku svých rodičů prokázal, že i jako skladatele je nutno ho brát vážně. Klavírním sólistou byl výborný Emil Viklický.

V druhé polovině zazněla Mahlerova *Symfonie č. 1 D dur „Titán“*, nádherná, známá a často hraná skladba, kterou orchestr přednesl energicky, soustředěně a s dobře zvládnutými změnami tempa i dynamiky.

Dirigent Elli Jaffe z Izraele, který obě části koncertu nastudoval, spolupracuje s FOK dlouhodobě. Byla radost se dívat, jak si rázně a suverénně vede za dirigentským pultem a s černou jarmulkou na prošedivělé hlavě, s cicis, které jako by reagovaly na mihající se taktovku, vede orchestr k mimořádnému výkonu.

Jak vám říkám – velký zážitek, krásný večer. Jen jedno mi nejde do hlavy. Kde je tu ta souvislost. Je vůbec nějaká?

(jd)

Marie Rút Křížková SLYŠET A ODPOVÍDAT

■ Marie Rút Křížková se vedle vydávání díla Jiřího Ortena edičně zabývala tvorbou dětí v terezínském ghettu, vedla rozhovory s teologem Josefem Zvěřinou, edičně připravovala knihu paměti Miloslavy Holubové, napsala dějiny salesiánů v českých zemích, zpracovala korespondenci Jiřího Lederera a věnovala se řadě dalších témat. Její závěrečnou prací jsou vzpomínky s názvem *Slyšet a odpovídat*, které nejen shrnují všechna tato témata, ale v dialogu se spoluautorkou knihy Šárkou Grauovou a na více než stovce zcela unikátních fotografií je rozšiřují o působivý obraz dětství a mládí ve 30., 40. a 50. letech, o popis kulturního života v Liberci v letech šedesátých, o záznam osobní cesty k židovství a křesťanství a zejména o jedinečné svědectví o životě v normalizačním Československu, zvláště o Chartě 77, jíž byla M. R. Křížková jednou z mluvčích. Kniha působivě kombinuje texty vzpomínkové, esejistické, publicistické, dokumentární a dialogické, které spolu s fotografiemi vytvářejí čtivý celek.

Vydalo nakl. Torst v Praze roku 2015. 392 stran, doporučená cena 399 Kč.

Martin Buber ÚVAHY O CHASIDISMU

■ Chasidismus byl jedním ze zásadních témat filosofa a náboženského myslitele Martina Bubera (1878–1965). Buberova nejznámější díla, základní text k filosofii dialogu *Já a Ty*, oblíbená *Chasidská vyprávění* či román *Gog a Magog* vycházejí z chasidské tradice a rozvíjejí ji ve světybné personalistické filosofii, která výrazně ovlivnila nejen židovské, ale i křesťanské myslitele 20. století. Nyní vycházejí tři drobnější texty k chasidismu, z nichž dva jsou publikovány česky vůbec poprvé. Přednášku z roku 1947 *Cesta člověka podle chasidského učení*, kterou český čtenář již zná, doplňuje úvaha *Chasidismus a západní člověk* z roku 1956, která ukazuje na podněty chasidské tradice pro krizi moderního člověka, a text *Několik dalších poznámek k popisu chasidismu* z roku 1963, který je polemikou s kritikou jiného významného badatele v oblasti judaismu, Geršoma Scholema.

Vydalo nakl. Vyšehrad v Praze roku 2015. Z němčiny přeložila Mária Schingerová. 112 stran, dop. cena 148 Kč.

BRITSKÝ DOKUMENT O TÁBORECH

■ Památník Šoa Praha uvede unikátní britský filmový dokument *German Concentration Camps Factual Survey* (Faktický obraz

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Foto z filmu *German Concentration Camps Factual Survey*. © IWM (FLM 1467).

německých koncentračních táborů), který je součástí filmové kolekce proslulého londýnského Imperial War Museum (IWM). Pražská projekce se koná v rámci doprovodného programu festivalu Jeden svět v úterý **10. března** od 18.00 v Centru současného umění DOX (Poupětova 7, Praha 7).

Oficiální britský dokument, který produkoval Sidney Bernstein na zadání tehdejšího ministerstva informací a na kterém se podílel i Alfred Hitchcock, zachytil jak nacistická zvěrstva v koncentračních táborech, tak osvobození Evropy spojeneckými vojsky. V Praze film uvede David Walsh, odborník z IWM, po filmu se uskuteční debata s diváky, již bude moderovat David Vaughan, publicista a odborník na archivy druhé světové války. Lístky stojí 90 korun a je možné je zakoupit v galerii DOX nebo zarezervovat na rezervace@bubny.org a vyzvednout v den akce 10. 3. na místě konání. *sm*

DISKUSE V MAISELOVCE

■ Zveme vás na březnovou Diskusi v Maislovce, která se bude zabývat příčinami a následky lednových útoků v Paříži a jejich dopady na židovské community v Evropě. Téma: *Židé a Evropa po Charlie Hebdo*. Hosté Věra Tydlitátová a Zbyněk Tarant, moderuje Jan Fingerland. Koná se v úterý **17. března** od 18.00 ve 3. patře Židovské radnice. *ik*

ZMAŘENÉ NADĚJE

■ Nová výstava v Galerii Roberta Guttmana v pražském Židovském muzeu (U Staré školy 3, Praha 1) *Zmařené naděje. Poválečné Československo jako křižovatka židovských osudů* představuje málo známé aspekty historie českých zemí po druhé světové válce, spojené s návratem přeživších z koncentračních táborů a tranzitem desetitisíců židovských uprchlíků přes naše území. Tematicky navazuje na předchozí výstavu Židovského Muzea v Praze *Orient v Če-*

chách? Židovští uprchlíci za první světové války, uvádějící 20. století jako éru uprchlíků. K výstavě, již vytvořil scenárista Martin Šmok, se na stránkách *Rch* ještě vrátíme. Je přístupna denně kromě sobot a židovských svátků 9–16.30 (do 27. 3.), poté od 9–18.00.

NA PAMĚŤ OBĚTÍ TEREZÍNSKÉHO RODINNÉHO TÁBORA

■ Židovské muzeum v Praze připravilo na březen program, jímž připomene první vlnu vyvraždění terezínského rodinného tábora v Osvětimi v noci z 8. na 9. března 1944.

Jádrum připomínky **8. března** bude ranní tryzna v Památníku českých a moravských obětí šoa v Pinkasově synagoze (viz str. 2). V tento den bude celá Pinkasova synagoga po skončení tryzny, tedy od 11 hodin do 16.30, otevřena veřejnosti zdarma, zpřístupněna bude také Galerie Roberta Guttmana.

V průběhu dne seznámí odborní pracovníci muzea i dobrovolníci návštěvníky s historií a podobou památníku, připraveny jsou také komentované prohlídky. Zájemci si mohou také zdarma prohlédnout výstavu *Zmařené naděje. Poválečné Československo jako křižovatka židovských osudů* a zúčastnit se komentované prohlídky.

V synagoze budou zpřístupněny Terezínské pamětní knihy a databáze obětí šoa.

Časy komentovaných prohlídek v Pinkasově synagoze: 11, 13 a 15.00; prohlídka výstavy *Zmařené naděje* je ve 12.00.

■ V pondělí **9. března** se koná celý den v prostorech oddělení pro vzdělávání a kulturu v Maiselově ulici 15 seminář pro novináře nazvaný *Téma holokaustu v českých médiích*. Bližší informace získáte na katerina.honskusova@jewishmuseum.cz.

IZRAELSKÁ KULTURA V PRAZE A V BRNĚ

■ Na začátku března se do Prahy po více než roční odmlce vrátí sedmičlenné izraelské indie-rockové seskupení Acollective, jež mohli čeští diváci vidět již například na 10. ročníku festivalu United Islands of Prague nebo na Colours of Ostrava. Od své poslední návštěvy v srdci Evropy rozšířili diskografii o album *Pangaea*, které představí na koncertě **2. března** od 19.00 v klubu La Loca (Odborů 4, Praha 2). Vstupenka stojí 290 Kč.

■ Dne **22. března** od 19.30 vystoupí v brněnském Besedním domě špičkový komorní soubor Jerusalems Quartet s klavíristou Davidem Marečkem. Zahrají skladby L. van Beethovena, A. Dvořáka a L. Janáčka. S tímž programem vystoupí následující den, **23. 3.**, od 19.30 v pražském Rudolfinu. Koncert je součástí oficiálních oslav 25. výročí obnovení diplomatických vztahů mezi Československem a Státem Izrael.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, Praha 1)

Pozvánka na koncert

■ Židovská obec v Praze a Federace židovských obcí si vás dovolují pozvat na koncert houslisty Miroslava Ambroše. Koná se v úterý **3. března** od 15.00 v sále ve 3. patře Židovské radnice. Program: J. S. Bach, N. Paganini, L. van Beethoven, P. de Sarasate. Na klavír doprovází Z. Ambrošová.

Purim 5775

■ Purimová oslava se koná **7. března** od 19.30 v hlavním sále pražské židovské obce.

Program: Úvodní slovo pronese rabín David Peter, následuje: purimová hra o jednom dějství (režie Kryštof Pavelka, scénář Petr Kolečko); sólové vystoupení zpěvačky Petry Ernyei; současná izraelská literatura v podání rozhlasové režisérky Hany Kofránkové; sólové vystoupení violoncellistky a členky orchestru Prague Philharmonia Judyty Škodové. Večerem, jež organizuje Ernyei Art, provází Vida Neuwirthová.

Od 21 hodin hraje k poslechu a tanci Petra Ernyei & Swingfonix. V sále ve 3. patře se od 20.30 těšte na hudbu, party a občerstvení. ŽOP doporučuje: Masky s sebou!

Vstupenky lze zakoupit v pokladně ŽOP; cena: 120 Kč; důchodci a studenti: 60 Kč; k stání a po konci hlavního programu 50 Kč.

Purim pro děti

■ Milé děti, zveme vás na oslavu Purimu, tentokrát do koncertního sálu na Hagiboru v neděli **8. března** v 15.00. Promluví pan rabín, zahrajeme purimovou hru, přijde klaun i kouzelník. Karnevalové masky vítány!

Káva o čtvrté

■ **17. března** od 15.30 zveme na jubilejní desátou Kávu. Přijde Doc. Ing. Ilona Švihlíková, Ph.D., vedoucí katedry politických a společenských věd (VŠ mezinárodních a veřejných vztahů Praha), a pohovoří o pracovních podmínkách v současném Německu.

■ Dne **24. března** v 15.30 uvítáme plk. prof. MUDr. Vladimíra Beneše, DrSc., přednostu neurochirurgické kliniky ÚVN Praha a 1. LF UK. (Kavárna otevírá ve 14.30.) Připravil a moderuje: Honza Neubauer.

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ Ve čtvrtek **19. března** od 15.00 uvítáme na obci známého divadelního a filmového herce Josefa Cardu.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽM V PRAZE**

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

**KULTURNÍ
POŘADY**Sambo Pope: *Megilat Ester*, Izrael kolem r. 1920.

■ 3. 3.: „*Proč žebrot v cizině?*“ Lokální identita v židovských literárních zdrojích 30. a 40. let 19. století. Přednáška profesora slovenských jazyků a literatur na Michiganské univerzitě Jindřicha Tomana pojednávající o proměně, již procházela česká židovská identita ve 30. letech 19. století. Vstup volný

■ 9. 3.: *Očima českých Židů: židovská identita a současný antisemitismus*. Marcela Zoufalá z Pražského centra židovských studií FF UK představí svůj výzkum věnovaný vztahu současného antisemitismu a židovské identity.

■ 10. 3.: *Paměť, vzpomínání, připomínání... Vernisáž prací účastníků XVI. ročníku výtvarné soutěže Památníku Terežín*, již uvede Pavel Straka z Památníku Terežín. Vstup volný.

■ 12. 3.: *To všechno nás postihlo*. Dokument režiséra Jaroslava Hovorky o vzniku stejnojmenné výstavy, kterou Mark Podwal, newyorský lékař, výtvarník a publicista, připravil v roce 2014 pro Památník Terežín. Po projekci následuje beseda s M. Podwalem a J. Hovorkou. Konsekutivní tlumočení do češtiny. Vstup volný.

■ 15. 3. v 17.00: *Naše 20. století*. Cyklus pořadů ŽMP, v jehož průběhu deset dvojic pamětníků holokaustu vzpomíná na léta předválečná, válečná i poválečná. Pozvání k březnovému setkání přijaly Eva Štichová (*1927) a Dagmar Lieblová (*1929).

■ 16. 3.: *In memoriam Jiřího Fiedlera*. Vzpomínkový večer k nedožitým osmdesátinám překladatele a znalce židovských památek Jiřího Fiedlera. V průběhu večera vystoupí jeho přátelé a kolegové, překladatel z chorvatštiny Dušan Karpatský a ře-

ditel Židovského muzea v Praze Leo Pavlát. Ukázky z překladů Jiřího Fiedlera přečte Táňa Fischerová. Vstup volný.

■ 18. 3.: *Ada Lessingová a Československo*. Přednáška plzeňského historika a archiváře Karla Řeháčka se týká osudu Ady Lessingové (1883–1953), manželky německého filosofa, socialisty prof. Theodora Lessinga (1872–1933), který byl na příkaz nacistických špiček na konci srpna 1933 zavražděn v Mariánských Lázních.

■ 24. 3.: *Pesachová hagada v zrcadle stáletí*. Přednáška rabína Daniela Mayera doplněná bohatým obrazovým materiálem.

■ Nedělní program pro děti a jejich rodiče: 22. 3. ve 14.00: *Lviček Arje na palubě archy*. Prohlídka: Starý židovský hřbitov. Jednotné vstupné 50 Kč.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ 3. 3. v 17.00: *Svědectví terezínských zdí* – vernisáž výstavy černobílých fotografií Richarda Homoly uvede její kurátor Petr Kliment, promluví pamětník šoa ing. Pavel Fried. Výstava je součástí autorova projektu, který se zaměřuje na vyhledávání stop, jež v v bývalém terezínském ghettu zanechali vězni – rytiny, nápisy na zdech, kresby atd. Výstava potrvá po celý březen. Vstup volný.

■ 5. 3. v 17: *Purim špil*. Humorné purimové hry v jidiš byly od raného novověku nedílnou součástí oslav Purimu. Posluchači Centra judaistických studií v Olomouci a katedry germanistiky v Brně představí dramatisaci příběhu královny Ester od jidiš básníka a spisovatele Itzika Mangera (1901–1969), který složil roku 1936 hru s názvem *Pisničky z megily*. Hra bude uvedena v jidiš a angličtině v úpravě Marie Krappmann a v českém přebásnění absolventky olomoucké judaistiky Magdy Stárkové. Vstupné 30 Kč.

■ 15. 3. v 10.30: *Purim*. Dílna pro rodiče s dětmi od 5 let. Vstupné 30 Kč.

■ 16. 3. v 18.00: *Českožidovské hnutí*. Produkt národnostních půtek konce 19. století, nebo nosný koncept židovské identity v českých zemích? Přednáška Mgr. Marie Zahradníkové z Institutu Terežínské iniciativy. Vstupné 30 Kč.

■ 18. 3. v 18.00: *Svátek Pesach*. Přednáška rabína Daniela Mayera o židovském svátku Pesach, která bude spojena s chronologicky uspořádanou prezentací ilustrovaných pesachových hagad počínaje středověkem až do dnešních dnů. Vstupné 30 Kč.

■ 26. 3. v 17.00: *Čtení sluší každému*. V dalším volném pokračování četby z oblíbené knihy se představí herec Městského divadla Brno Zdeněk Junák. Vybral si knihu I. B. Singera *Kajicník*. Vstupné 30 Kč.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Návštěva našich studentů v Berlíně:** V lednu navštívilo 12 studentů-němčinářů Berlín. Během čtyř dnů měli možnost nejen seznámit se s městem, jeho historií a památkami, ale také navštívit dvě školy a Spolkový sněm.

■ **Spolupráce s Centrem vizuální historie Malach:** 30. ledna se Anna Soukupová a Ondřej Nerad z 3. ročníku gymnázia zúčastnili slavnostního setkání k 5. výročí Centra vizuální historie Malach. Na konferenci představili projekt Praha sdílená a rozdělená, na kterém pracovali se svými spolužáky pod vedením Multikulturního centra Praha, přičemž převážnou část informací čerpali právě z CVH Malach. Interaktivní mapu, která průběžně zachycuje výsledky bádání na téma uprchlíci před nacismem, naleznete na adrese: www.praha.mkc.cz.

■ **Oslava svátku Tu bišvat:** Během Tu bišvatu přišli do školy jako každý rok zástupci KKL a předali dětem diplomy za jejich příspěvky na výsadbu dalších stromů v českém lese Jatir. Odpoledne škola ve spolupráci s o. s. Chinuch uspořádala tubišvatovou dílnu pro rodiče a děti školky a 1. stupně.

■ **Přijímací zkoušky nanečisto:** Přijímacích zkoušek nanečisto se zúčastnilo 50 zájemců o studium v primě a 9 zájemců o rozdílové zkoušky do budoucí kvinty. *ip*

KULTURNÍ PROGRAM NA HAGIBORU

■ 11. 3. od 14.00: Beseda s paní profesorkou Zuzanou Růžičkovou.

■ 22. 3. od 15.00: Pozdrav jaru v Hagiboru – koncert dětí z rodin Rothových a Konečných.

■ 25. 3. ve 14.30: Beseda s Lucií Nachtigalovou o tanci.

■ 25. března od 15.30: Hudební odpoledne – účinkují: Martina Hévrová, Tereza Procházková, Bartoloměj Gonczy, Soňa Mitrengová.

■ Výstavy: *Obzory* – obrazy Oldřicha Pražana a Daniely Římanové. *vp*

PŘEDNÁŠKA O PARKINSONOVĚ CHOROBĚ

■ Sociální oddělení ŽOP pořádá v pondělí **30. března** od 15 do 17 hodin ve 2. patře Židovské radnice přednášku v rámci projektu Život s Parkinsonovou chorobou.

Přednáší spoluzakladatelka občanského sdružení Parkinson-Help (www.parkinson-help.cz) Ing. Romana Skála-Rosenbaum. *soc.*

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

CENTRUM ŽIDOVSKÝCH STUDIÍ V OLOMOUCI

■ Olomoucké Centrum židovských studií zve **25. března** od 17.00 na prezentaci knihy vzpomínek MUDr. Lothara Grünwalda-Gronského *Byl jsem u toho a nežil jsem zbytečně.* *ds*

DOBROVOLNICKÁ PRÁCE V IZRAELI

■ Sochnut nabízí možnost zúčastnit se v česko-slovenské skupině dobrovolnické brigády v Izraeli v rámci programu Sar el, a to od **26. 4. do 14. 5. 2015**. Veškeré informace naleznete na www.sar-el.org, přihlášky i další informace získáte na adrese zosa@email.cz, event. č. 602 703 653. Můžete též po domluvě (na uvedených kontaktech) navštívit kancelář v Jáchymově 3 (Praha 1). Uzávěrka přihlášek bude **10. března.** *Zoša Vyoralová*

HÁDANKY DOMŮ ŽIVOTA NA ČT2

■ Česká televize vysílá desetidílný dokumentární cyklus o historii a současnosti židovských hřbitovů a synagog v Čechách a na Moravě; pořadem, jež zrežisoval Jaroslav Kratochvíl, provádí Petr Vacek. Dokumenty vysílá ČT2 vždy v neděli ráno od 9.35 (repríza je následující pondělí v 5.30 a pátek v 16.50). V březnu se vysílají tyto díly: **1. 3.: Tahara ukrytá v Kožlanech** – Kožlany, Nečtiny, Rabštejn n. S.; **8. 3.: Odkaz pohřebního bratrstva** – Libochovice a Liběšice; **15. 3.: Židovské perly renesanční Telče** – Telč, Velký Pěčín.

PESACHOVÉ SEDERY ŽOP

■ První seder se koná v pátek **3. dubna** od 20.15, druhý seder v sobotu **4. dubna** ve 21.00. Lístky bude **do konce března** prodávat pokladna ŽOP ve druhém patře Židovské radnice, zajistíte si je proto včas. Bližší informace podá restaurace Šalom (224 800 806, restaurace@kehila.prag.cz) nebo rabinát (224 800 849, rabinat@kehilaprag.cz). *rab*

SEDER BEJT SIMCHA

■ Oznamujeme informace o **pesachovém sederu**. Koná se v pátek **3. dubna** od

18.30 v Akademické restauraci (Masarykova kolej, Thákurova 550/1, Praha 6). Uzávěrka přihlášek je nejpozději do **27. března** na e-mailu: olga@bejsimcha.cz nebo na tel.: 603 393 558. Vstupné: členové FŽO 250 Kč (studenti 200 Kč); nečlenové 350 Kč (studenti 300 Kč) a zahraniční hosté 500 Kč (děti do 10 let zdarma). *bs*

ZEMŘEL ROBERT F. LAMBERG

S panem Lambergem jsme se několikrát sešli v kavárně Slavia. Rád četl *Roš chodeš* a zajímal se, zda by bylo možné, aby v češtině vyšly jeho vzpomínky nazvané *Člunem po Acherónu. Život mezi hnědou a rudou totalitou* (úryvek jsme uveřejnili v *Rch*). Byl novinář, ročník 1929, narodil se v Liberci, maminka byla Maďarka ze Sedmihradska a tatínkova rodná řeč byla němčina. Profesor Ješajahu Jelínek proto podotkl, že kdyby „Bobbyho“ znali prokurátoři ze Slánského procesu, měli by z něj radost, neboť přesně odpovídal jejich představě klasického „bezpohlavního kosmopolity“. Osud Lambergovi „dopřál“, aby se v emigraci naučil ještě několik dalších řečí – nejprve norský a švédský a posléze v Jižní Americe španělsky a portugalsky. Kromě toho prý také ivrit a trošku arabsky.

V té kavárně byl vždycky spokojený. „Jak by mě kdy napadlo, že se sem ještě podívám,“ říkával a létal do Čech ještě v době, kdy mu zdraví již očividně nesloužilo. Hodně si pamatoval a rád vyprávěl. Často o slavných literátech, které znával na počátku 50. let; o některých hovořil velice neuctivě a jadrně.

Když jsme omylem přisoudili argentinské prezidentce židovský původ, rozčílil se a napsal do redakce v únoru 2012 dopis: *Ta paní není židovského původu; tatínka měla ajznboňáka španělského původu, maminka je původu německého. Politika zmíněné paní je stylově něco mezi absolutistickou monarchií (tedy před útokem na Bastilu) a hezkou, námi tak milovanou totalitou. Ekonomicky to jde se zemí dolu nahoru: máme např. po Chavezovic Venezuele nejvyšší inflaci západní hemisféry (asi 25–30 %) podle odborných výpočtů; úřední statistiky jsou padělané. A propos Chavez: ten je t. č. nejbližším přítelem zdejší hlavy státu. Tomu, že je nyní prezidentka Fernández de Kirchner obviněna, že se snažila tajit podíl Íránu na teroristickém útoku na židovské centrum, by se asi nedivil. Ale už se toho nedočkal. Nedávno jsme dostali zprávu od jeho paní, že loni zemřel. Do Slavie už se tedy nepodívá a žádný dopis nenapíše. Je nám to moc líto.* *(am)*

ŽNO BRATISLAVA

V **marci** blahoželáme našim členom: pani Renáta Backová – 65 rokov; pán MUDr. Peter Bogner – 76 rokov; pán Fridrich Feldmar – 83 rokov; pani Zuzana Herzková – 88 rokov; pán Jozef Klein – 73 rokov; pani RNDr. Anna Majerová – 88 rokov; pán RNDr. Jozef Pevný – 80 rokov; pán Ing. Tomáš Redlich – 80 rokov; pán Peter Schlesinger – 76 rokov; pani Alžbeta Steinitzová – 86 rokov; pani MUDr. Anna Ševerová – 76 rokov; pani Herta Tkadlečková – 84 rokov, a pán Valerian Trabalka – 73 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V mesiaci **březnu** oslavujú: pan Michael Samuel Blaško, nar. 24.3. – 22 let; pani Dagmar Borkovcová, nar. 30.3. – 59 let; pani Anna Filuková, nar. 21.3. – 30 let; pani Taťána Filuková, nar. 13.3. – 69 let; pan Karel Lenda, nar. 25.3. – 67 let; pan Petr Mayer, nar. 31.3. – 68 let; pani Jana Nejezchlebová, nar. 12.3. – 68 let; pan Boris Barak Selinger, nar. 1.3. – 59 let; pan Josef Sinajský, nar. 18.3. – 64 let; pan Tomáš Tieber, nar. 22.3. – 73 let; pani Otilie Weidhaasová, nar. 6.3. – 100 let; pan Norbert Wilhelm, nar. 8.3. – 77 let; pani Kateřina Zapletalová, nar. 11.3. – 26 let, a pani Milada Zatloukalová, nar. 13.3. – 77 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **březnu** oslavujú: pan Fedor Gál, nar. 20.3. – 70 let; pani Kateřina Klimentová, nar. 16.3. – 34 let; pani Helena Mráčková, nar. 20.3. – 41 let; pani Lucie Nachtigalová, nar. 10.3. – 43 let; pan Robert Poskočil, nar. 2.3. – 49 let; pan Vladimír Poskočil, nar. 14.3. – 83 let; pani Ota Vlčková, nar. 14.3. – 62 let, a pani Eva Vopatová, nar. 6.3. – 29 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **březnu** oslaví své narozeniny: pan Pavel Rubín, nar. 16.3. – 67 let, a pani MUDr. Jarmila Weinbergerová, nar. 21.3. – 92 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **marci** oslavujú: pani Zuzana Borhyová, nar. 22.3. – 81 rokov; pán MUDr. Alexander Breiner, nar. 14.3. – 85 rokov; pani Viera Dobrovoňa, nar. 27.3. – 78 rokov; pani RNDr. Katarína Grunamannová, 2.3. – 71 rokov; pán Arnošt Hermel, nar. 29.3. – 64 rokov; pán Tibor Klima, nar. 18.3. – 93 rokov; pani MUDr. Viera Kollárová, nar. 16.3. – 59 rokov; pán Július Lefkovič, nar. 8.3. – 68 rokov; pán Ján Lefkovič, nar.

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

12.3. – 71 rokov; pani MUDr. Judita Lefkovičová, nar. 24.3. – 68 rokov; pán Juraj Meitner, nar. 23.3. – 67 rokov; pani Katarína Nováková, nar. 1.3. – 60 rokov; pán Róbert Rozner, nar. 15.3. – 67 rokov; pani MUDr. Marta Uhríková, nar. 11.3. – 72 rokov, a pani RNDr. Věra Veselá, nar. 7.3. – 67 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

V **březnu** oslaví narozeniny pan Robert Poláček, nar. 21.3. – 101 let, a pan Egon Wiener, nar. 27.3. – 68 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **březnu** oslaví životní jubilea: pan Jan Dreiseitl, nar. 18.3. – 42 let; pan Ludvík Cvrkál, nar. 20.3. – 48 let; Jakub Cvrkál, nar. 9.3. – 9 let; pani Iveta Forejtová, nar. 8.3. – 42 let; pani Inge Olochová, nar. 25.3. – 79 let; pan Ing. Petr Papoušek, nar. 21.3. – 38 let; slečna Mgr. Olga Poláková, nar. 12.3. – 50 let; pan Ing. Pavel Repper, nar. 28.3. – 83 let, a pani Ludmila Unzeitigová, nar. 14.3. – 60 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **březnu** oslaví narozeniny pani Hana Olívková, nar. 19.3. – 76 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **březnu** slaví: pani Petra Löwyová, nar. 4.3. – 31 let; pani Jana Kašáková, nar. 5.3. – 53 let; Miriam Žáčková, nar. 11.3. – 8 let; pani Eva Termerová, nar. 12.3. – 79 let; pani Mirjam Tydlitátová, nar. 16.3. – 24 let; pani Monika Kovářová, nar. 24.3. – 50 let, a pani Arnoštka Reichmannová, nar. 30.3. – 78 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **březnu** oslavují narozeniny: pani Hana Eisenbergerová, nar. 15.3. – 89 let; pan Petr Erben, nar. 20.3. – 94 let; pani Anna Hyndráková, nar. 25.3. – 87 let; pani Veronika Klimánková, nar. 17.3. – 89 let; pan

Miloš Kocman, nar. 17.3. – 93 let; pani Nina Koželuhová, nar. 4.3. – 82 let; pani Anna Lorencová, nar. 13.3. – 88 let; pan Rudolf Palivec, nar. 28.3. – 87 let; pan Paul Rausnitz, nar. 9.3. – 87 let; pan Rudolf Roubíček, nar. 13.3. – 89 let; pani Věra Saudková, nar. 27.3. – 94 let; pani Věra Steinerová, nar. 18.3. – 93 let, a pan Viktor Wellemín, nar. 23.3. – 92 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Se zármutkem si vám dovoluujeme oznámit, že 8. švatu 5775 (28. ledna 2015) zemřela v Paříži pani Eva Apelbaum, maminka rebečin Elise, manželky rabína Davida Petera. Její pohřeb se uskutečnil 1. února v obřadní síni NŽO v Praze, obřad provedl rabín Efraim Sidon.

Dne 16. 2. zemřela pani Alice Friedová v požeňnaném věku 101 let.

Zichronam livracha!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **február** sa dožili životného jubilea: pán Goldenberg Anatolij – 68 rokov, pani Bianka Horvátová – 68 rokov, pani Heda Šiovičová – 84 rokov, a pani Erika Tomková – 65 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Spomíname našich najstarších členov, ktorí nás opustili koncom roka 2014: sestru Editu Eckhausovú a brata Maximiliána Kartina.

Zichronam livracha!

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **marec** slávia narodeniny členovia našej komunity: pani Mária Rybárová, nar. 1.3. – 67 rokov; pani Judita Färber-Rybárová, nar. 8.3. – 32 rokov, a pán Ladislav Radó, nar. 24.3. – 64 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **březnu** oslaví narozeniny naši členové: pan Tomáš Krendl, nar. 11.3. – 33 let; pani Drahomíra Kiriláková, nar. 8.3. – 57 let; pani Hedvika Maxová, nar. 20.3. – 43 let; pani Vendulka Látalová, nar. 7.3. – 43 let, a pani Věra Veselá, nar. 7.3. – 67 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

S lítostí oznamujeme, že ve věku nedožitých 91 let zemřela pani Josefa Pernstcherová. *Zichrona livracha!*

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V mesiaci **březnu** oslaví narozeniny pani Monika Danielová, pani Anna Ťupková a pan Zdeněk Kubart.

Ad mea veesrim šana!

ÚTOK V KODANI

V sobotu 14. 2., tedy jen pět týdnů po pařížském masakru, zaútočil terorista na kavárnu v centru Kodaně, v níž se konalo setkání o svobodě projevu se známým švédským karikaturistou Larsem Vilkssem. 22letý Omar Al-Husajn, dánský občan palestinského původu, spustil střílbu na účastníky debaty; kreslíře netrefil, ale zabil jiného muže a zranil tři policisty. O několik hodin později, časně zrána dne 15. 2., zasáhl před synagogou dobrovolného člena židovské ochranky ekonoma Dana Uzana, jenž střežil hosty slavnosti bat micva uvnitř budovy. Husajn předstíral, že je opilý a patří k oslavě, a tak překonal policejní kordon, pak ho ale zastavil Uzan, kterého zabil. Mimo něj zranil další dva policisty. Džihádistu poté zastřelili na útěku policisté.

Následující den se po celé zemi konala masová smuteční shromáždění za oběti, lidé kladli před synagogu a kavárnu květiny. Uzanova pohřbu se zúčastnily stovky lidí v čele s dánskou premiérkou Helle Thorningovou-Schmidtovou, která prohlásila: „Ten, kdo útočí na dánské Židy, útočí i na Dánsko.“ Současně slíbila židovským institucím silnější ochranu.

V Dánsku s 5,6 milionu obyvatel žije na 8 tisíc Židů a okolo 600 tisíc imigrantů, z nichž zhruba polovina jsou muslimové. (K události viz komentář na straně 21.)

LIDSKÝ ŘETĚZ KOLEM SYNAGOGY

Týden po kodaňském útoku se v Oslu konala shromáždění na paměť zavražděného židovského strážce a na podporu Židů. Na tisíc lidí, mezi nimiž byla většina muslimů, vytvořilo lidský řetěz kolem synagogy. Předseda místní obce Ervin Kohn tuto iniciativu velmi ocenil a prohlásil, že by snad mohla zlepšit vztahy mezi menšinami ve Skandinávii.

PŘIJEĎTE NA VENKOV

Neodjíždějte do Izraele, přijďte k nám, lákají pařížské Židy představitelé některých menších židovských obcí ve Francii. Konkrétně prezident kehily ve městě Limoges Ch. Daian prohlásil, že pařížští Židé jsou v jeho komunitě, kterou tvoří 80 židovských rodin, vítáni.

„Nejsme sionisté, jsme Francouzi, a člověk by neměl do Izraele odjíždět ze strachu, ale protože tam opravdu chce jet,“ zareagoval Daian na výzvu izraelského premiéra, aby evropští Židé neváhali a emi-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Plakát k oceněnému filmu *Ida*.

grovali do Izraele, kde mají domov. Z půl milionu francouzských Židů žije 350 tisíc v metropoli; loni požádalo o aliju na 7 tisíc z nich, letos se očekává, že do Svaté země odjede až 15 tisíc francouzských Židů.

OSCAR PRO IDU

Letošního Oscara, cenu americké filmové akademie, získalo v kategorii cizojazyčných snímků dílo se silným židovským tématem: polský film *Ida* režiséra Pawła Pawlikowského. Je to poprvé, kdy polský filmář získal Oscara v této kategorii. Několik cen (za nejlepší kostýmy, masky, hudbu, výpravu a dekoraci) si odnesl snímek *Grandhotel Budapešť*, jenž byl dle slov jeho režiséra Wese Andersona inspirován texty spisovatele Stefana Zweiga (a samotná velkolepá hotelová budova v tomto filmu snad slavným Südbahn hotelem na Semmeringu).

Izrael svou nominací (krátký film *Aya* režisérské dvojice Oded Binnun a Mihal Brezisová) bohužel neproměnil, a nadějný celovečerní izraelský film *Get: proces Vivian Amsalemové* se nedostal ani mezi pět vybraných nejlepších snímků.

PO NISMÁNOVI POLLICITA

Na tiché demonstraci, která se konala ve středu 18. února v argentinském Buenos Aires, se sešlo kolem 400 tisíc lidí, včetně lídrů politické opozice. Protestovalo se proti téměř měsíčnímu mlčení a nedostatku informací týkajících se smrti prokurátora Alberta Nismána, který byl nalezen mrtvý den předtím, než se chystal zveřejnit důkazy proti argentinské prezidentce Cristině Fernández de Kirchner. Ta podle něj kryla účast iránských teroristů na bombovém útoku na židovské centrum v Buenos Aires roku 1994, při kterém bylo zabito 85 lidí (viz *Rch* 2/2015). Po Nismánovi převzal případ prokurátor Gerardo Pollicita a ten hodlá vyšetřovat jak prezidentku, tak ministra zahraničí Hectora Timermana a další členy vlády za to, že mařili zkoumání případu.

ZEMŘEL PHILIP LEVINE

Dne 14. února zemřel ve věku 87 let spisovatel Philip Levine, jeden z nejvýznamnějších moderních amerických básníků, autor šestnácti sbírek poezie a nositel četných ocenění včetně Pulitzerovy ceny (1995). Básně psal často hovorovým jazykem, vyprávěl v nich o zkušenostech svých rodičů – ruských židovských imigrantů –, o dělnících i životě v drsném rodném Detroitu. Český čtenář zná jeho tvorbu z překladů Jaroslava Kořána v antologii americké poezie *Dítě na skleníku* (1989). „Naslouchej, přestaň mluvit, přestaň dýchat. Cokoli slyšíš, je hudba, třeba je to jen obyčejný puls, přílivy krve pachtící se k srdci a nazpátek po dlouhé cestě, která je vždy musí zavést domů,“ napsal Levine v básni *Nad jazzem*. (am)

רוש חודש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217(8), e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová, Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolinie České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s. r. o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20, 30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 27. 2. 2015. **Cena 20 Kč (0,90 €)**